

Roman Afroditin ključ (2018.) Alojza Majetića u nastavi hrvatskoga jezika

Zrinjan, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:652114>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

**Roman *Afroditin ključ* (2018.) Alojza Majetića u nastavi hrvatskoga jezika
u srednjim školama
Diplomski rad**

Mentor:

doc. dr. sc. Dean Slavić

Student:

Marko Zrinjan

Ožujak. 2021.

SADRŽAJ

1. Uvod	3
2. Alojz Majetić u kontekstu hrvatske književnosti	4
2.1. Roman <i>Afroditin ključ</i>	10
2.2. Likovi i fabula romana <i>Afroditin ključ</i>	12
3. <i>Afroditin ključ</i> i (ne)mogućnosti uključivanja djela u nastavu Hrvatskoga jezika	16
4. Novi kurikulum iz Hrvatskoga jezika u odnosu na prethodni nastavni program	18
5. Pripreme za nastavni sat u kontekstu novoga kurikula	23
5.1. Modeli priprema za nastavni sat na osnovi ulomaka iz <i>Afroditina ključa</i>	24
5.1.1. Primjer 1 – Likovno, književno i neknjiževno djelo	26
5.1.2. Primjer 2 – Stvaralačko pisanje	32
5.1.3. Primjer 3 – Afroditino mitološko podrijetlo	35
5.1.4. Primjer 4 – Odnos prema umjetnosti i prema ljepoti	42
5.1.5. Primjer 5 – Ljepota u Baudelaireovu pjesništvu i ljepota danas	45
5.1.6. Primjer 6 – Ljepota umjetničkog djela	51
6. Zaključak	56
7. Literatura	57

1. Uvod

Pisac Alojz Majetić (1938.) prisutan je u hrvatskoj književnosti već šezdesetak godina. Najpoznatiji roman mu je *Čangi* (1963.) koji je bio zabranjen i 1970. ponovo izdan pod naslovom *Čangi off Gotoff* u donekle izmijenjenom obliku. Majetić nastavlja pisati i objavljuje dva romana za djecu: *Omiški gusari*, 1981. i *Glavata priča*, 1996. te djela *Kako uspjeti u životu* (1977.), *Tkači jedara* (1997.) i *Vrata iza pučine* (1998.). Autor je mnogih radijskih i televizijskih drama te blog-romana *Bestjelesna* (2004.). Književni mu je književni opus raznorodan, kvalitetno umjetnički oblikovan i kao takav nezaobilazan u suvremenoj književnosti. (Fališevac i dr. 2000: 445)

Roman *Afroditiin ključ* (2018.) žanrovski bismo mogli odrediti kao pustolovno-erotski roman i zbog te njegove erotske odrednice, roman nije primjeren za cjelovito čitanje u srednjoj školi.

Međutim, kako je postojeći nastavni kurikulum otvoren u smislu mogućnosti nastavnikova slobodnog odabira različitih tekstova kojima bi se ostvarili ishodi učenja u određenom razredu, ovaj rad propituje mogućnosti uključivanja toga pustolovno-erotskog romana, odnosno njegovih ulomaka, u ostvarivanje konkretnih ishoda učenja u srednjim strukovnim školama sa satnicom 105 sati godišnje.

Polazišna ideja u Majetićeveu romanu povezana je s oživljavanjem grčke božice Afrodite u današnjem vremenu i postojećim društvenim okolnostima. Afroditiina perspektiva omogućuje čitatelju propitivanje kulturoloških, društvenih i drugih fenomena našega vremena te njihovo promatranje s drukčijega gledišta što opet dovodi do zaključaka kojima problematiziramo stvarnost u kojoj živimo.

Zato se u radu traga za modelima uključivanja ulomaka iz djela u nastavni proces, a da se pritom ostvari osnovna namjera novoga kurikula: staviti učenika u središte nastavnoga procesa, omogućiti mu učenje na osnovi aktiviranja viših kognitivnih razina te, na kraju, omogućiti i spoznaje o antici, ali i vlastitoj stvarnosti.

2. Alojz Majetić u kontekstu hrvatske književnosti

Alojz Majetić (30. kolovoza 1938.) hrvatski je pisac koji je kao pjesnik počeo djelovati krajem 50-ih godina 20. stoljeća. Početkom 60-ih godina predstavio se kao romanopisac u tadašnjoj Jugoslaviji. Tijekom svoje dugotrajne spisateljske karijere okušao se u različitim žanrovima. (Fališevac i dr. 2000: 445)

Zbirkom *Dijete s brkovima* anticipirao je hipijevski mentalitet u hrvatskoj književnosti, a njegovo rano pjesništvo zanimljivo je zbog upotrebe slenga, poigravanja sa smislom, upotrebe erotizama koje upravo on prvi zagovara sa sviješću o njihovoj važnosti u okrilju urbanoga folklora. Njegove pjesme bile su zazorne vlastima – zabranjena mu je zbirka pjesama *Otimam*. (Novak Prosperov, Slobodan 2003: 523)

Godine 1963. zabranjen je Majetićeve roman *Čangi*. Nakon sudskoga procesa, mnogih optužujućih članaka u tisku, *Čangi* je ponovo izdan godine 1970. pod imenom *Čangi off Gotoff*, (u donekle promijenjenu obliku, s dodanim 2. dijelom gdje glavni junak *Čangi* razmjenjuje pisma s autorom). Autor se javlja kao odvjetnik koji želi raščistiti Čangijev slučaj, koristi čak i novinske članke (povezane sa suđenjem autoru). Zbog suprotstavljanja tadašnjemu režimu, roman postaje aktualno, politički angažirano suvremeno štivo – vrlo blisko prozi u trapericama. (Fališevac i dr. 2000: 445)

Čangija se može odrediti i kao predstavnika cijeloga naraštaja. „Njegov je psihološki volumen skroman; moglo bi se reći da je on šifra jednostavne kolektivističke emocije omladinskoga nekonformizma. No slobodni erotski prizori, ‘neuglačan’ jezik oslobođen puritanskih barijera te otvoreni napad na etičke i društvene norme doveli su do toga da je roman ubrzo postao sudsko-policajskim slučajem.“ (Nemec 2020: 35)

Čangija je objavila biblioteka iz Novog Sada, *Mala knjiga*. Prethodno je djelo objavljivano u dijelovima u ondašnjem tisku, no zabrana je stigla tek nakon što su svi dijelovi objedinjeni u roman. S obzirom na rigidnost državnog sustava 60-ih godina, ne čudi zabrana ovog djela. *Čangi* je, odmah po izlasku, povučen, mnogi ga nisu stigli niti pročitati „dok je njegov autor bio izložen besprizornim napadima zbog pornografije (posebno se apostrofirala poznata scena ‘sinjske alke’) i tobožnjega falsificiranja socijalističke stvarnosti (zbog blaćenja ‘moralnoga lika’ naše omladine na radnim akcijama).“ (Nemec 2020: 35)

Čangi je prvi roman u kojem se koristi „psovački folklor“ hrvatskoga naroda, likovi su razgovarali govorom ulice (žargonom), npr. riječi za spolovilo i ostale vulgarizme koji se u djelu spominju, nije bilo moguće naći u Matičinu rječniku (60-e i 70-e godine prošloga stoljeća), što se može cinično prokomentirati kako izgleda kao da su ga radili „bezmudni lingvistički anđeli“. (Donat 1978: 200-201)

Majetićev *Čangi* svoje podrijetlo vuče iz egzistencijalnih romana, ističe Nemec (Nemec 2003: 38), koji se oslanjaju na stečevine modernističke paradigme, redukcionizam, defabularizaciju, psihoanalizu, asocijativnost, unutarnji monolog. Likovi su često intelektualistički konstrukti: ilustracije su određenih idejnih stavova ili pak njihove sudbine oprimjeruju određene filozofske spoznaje. Sami likovi često izravno izlažu filozofske stavove i teze, katkad i svojstvenim pojmovno neukroćenim „metajezikom“, odnosno diskursom egzistencijalističke filozofije. U to doba (kraj 50-ih i početak 60-ih) nastaju prozna djela stvarana u formi ispovijesti i autobiografskih kronika, tematizirajući svijet djetinjstva i mladosti sa suptilnim psihološkim zadiranjem u psihu djeteta, pritom pokušavajući rekreirati davna osobna iskustva i proteklo vrijeme.

Obilježja takvih romana su ispovjedni ton, subjektivnost, lirsko-esejistička meditativnost. Jedan od takvih romana je i *Čangi*. (Nemec 2003: 38)

Radnja prati zagrebačkog mladića Čangija i njegovu klapu. Oni provode „rituale simbolički suprotstavljene konvencionalnomu građanskomu moralu“ – krađa automobila, gaženje pješaka, bijeg s nesreće i odlazak na radnu akciju, kao bijeg od problema. U reizdanju autor dopisuje 2. dio romana – literarizaciju stvarne sudske zabrane romana. Razlika je ta što je u prvom dijelu romana pripovjedač u 3. licu, dok su likovi prikazani upravnim govorom. U drugom dijelu romana pripovjedač u 1. licu te se dopisuje s glavnim likom koji se nalazi u zatvoru.

Zanimljivi su i žargon te supkulturna obilježja glavnoga lika (odijevanje, glazba, nedisciplinirana uporaba urbanog prostora) – sve to čini Majetićev roman jednim od važnijih primjera hrvatske inačice modela proze u trapericama. (Detoni-Dujmić i dr. 2008 : 81)

Majetić je uveo brutalnoga pripovjedača u *Čangija*, dok ga je Majdak, u svom romanu *Kužiš, stari moj*, u potpunosti usavršio. Takav pripovjedač karakterističan je za poljsku književnost (Marek Hlasko), a prepoznatljiv je po vulgarizmima, turpističkoj poetici i žargonu, on je huligan koji je suprotstavljen čvrstoj socijalnoj hijerarhiji te razara mit svijeta kao uređene i ugodne sredine. (Flaker 1983: 79) Jedno od osobitosti brutalnoga pripovjedača je njegova evazija,

uglavnom na praznike. Kod Majetićeve Čangija to je bijeg na tadašnje omladinske radne akcije kamo bježi pred zakonom te se, u njegovu slučaju, ironizira maksima da mladi grade autoput, a autoput gradi njih.

Maša Kolanović naziva Čangijev odlazak na radne akcije foucaultovskim terminom „heterotopija devijacije“ (Kolanović 2010: 24). Heterotopije, poput utopija „obrću skupove odnosa u kojima se događaju“. (Stanić, Pandžić 2012: 238)

Heterotopija je osporavanje i izokretanje postojećih društvenih vrijednosti te se kao takva razlikuje od utopije koja prikazuje savršeni oblik nekoga društva, (odnosno distopije kao nesavršenog, potpuno izokrenutog i disfunkcionalnog oblika društva).

Dvije su vrste heterotopija: heterotopija kriza i heterotopija devijacija. Heterotopija kriza svojstvena je primitivnim društvima i odnosi se na mjesta u kojima žive oni koji su u svojevrsnom stanju krize u odnosu na društvo (npr. adolescenti ili starci), a heterotopija devijacije svojstvena je modernim društvima i podrazumijevaju mjesta u kojima se nalaze pojedinci koji odstupaju od prosječnog, odnosno socijalno normiranog i poželjnog ponašanja, npr. zatvori, ludnice. Tako i radna akcija pod krinkom idealnoga mjesta za radni odgoj mladih ljudi, postaje heterotopija devijacije u kojoj se nalaze pojedinci čije je ponašanje u suprotnosti s predstavljenim, odnosno očekivanim u toj vrsti socijalističkoga radnog odgoja mladeži.

Na to ukazuje i Kolanović ističući da je iste godine kad je objavljen *Čangi*, objavljena i studija *Omladina na putu bratstva*: „psiho-sociologija radne akcije istaknutog socijalističkog intelektualaca Rudija Supeka naspram koje se ovaj roman može čitati (i) kao njezina ideološka negacija. Vlast je zbog takva oblikovanja Majetićeve roman povukla iz distribucije, a protiv autora pokrenula sudski postupak što dokazuje implicitnu ideologičnost djela popularne kulture.“ (Kolanović 2010: 24)

Nemec pak ukazuje na to da je glavni problem zbog kojega je djelo zabranjeno povezivanje Čangija i njegova ponašanja s mladima općenito što je za sustav, koji je gradio sliku vrijedne i moralno „čiste“ mladeži, tj. omladine, bilo nedopustivo. Zato Donat drži da je *Čangi* djelo koje otkriva problem u svijetu ograničenom tabuima, u svijetu koji uzurpira javno mnijenje i istini pretpostavlja formule. Pisac se s lakoćom spustio u medij frajerske klape. Donat pretpostavlja da je riječ o mladom piscu, koji, bez obzira na prijašnje iskustvo i godine, pokazuje da je vrlo umješan. „To je čitka pričao o jednom tipično našem, zagrebačkom halbštarkeru, stiljagi, frajeru, romantičnom crnom anđelu naših dana koji je pao s neba ozarenog himbom i površnošću gdje prebivaju njegovi roditelji, pripadnici ‘nove klase’“. (Donat 1978: 201 – 202)

Čangi ima obilježja i inteligentnoga pripovjedača. Takav se pripovjedač oslanja na urbani govor (žargon mladih ljudi, učenika i studenata), on je načitan, sklon rezoniranju te isticanju predmetnoga svijeta gradske sredine i masovne kulture.

U onodobnoj hrvatskoj prozi, osim inteligentnih, postojali su i infantilni pripovjedači koji su isticali svoju naivnost i nedoraslost te kritiku svijeta odraslih. Infantilizacija samoga jezika postignuta je školskom stilizacijom, sintaktičkim pojednostavljivanjem, izbjegavanjem zavisnosloženih rečenica, čestim poštapalicama te jednakim veznicima i nizovima rečenica.

Iako zabranjen, *Čangi* postaje kultnom i vrlo čitanom knjigom. Glavni junak je crni andeo, nemirna i neispunjena osoba. (Prosperov Novak 2003: 523-524)

Novo izdanje romana, *Čangi off gotoff* iz godine 1970. donosi mnogo složeniji roman, može se čak i reći da je roman nanovo napisan. Nekad jednostavni roman pretvoren je u složeniju autorsku interpretaciju, gdje se pod maskom Čangijeva prijatelja, odvjetnika, krije sam autor koji osvjetljava slučaj zagrebačkog frajera Čangija. Time se otkriva uski, realni prostor ironijske svijesti, prostor za one koji se poput Čangija bore protiv totalitarizma. (Prosperov Novak 2003: 523-524)

Zabrana Majetićeve djela te djela autora s područja bivše SFRJ dokaz da su cenzura i zabrana, pa čak i zatvor za one koji su „smetali“ režimu, bili vrlo raširena, odnosno uobičajena režimska praksa. Donosim neke od primjera cenzuriranih djela.

Godine 1974. zabranjena je novela *Vruća listopadska noć* Dubravka Horvatića. Problem za ondašnji režim bio je u tome što je Horvatić jedan od rijetkih pisaca koji je domoljublje ugradio u osobni život, novinarstvo i književnost. Zabranili su mu novelu u doba Hrvatskoga proljeća, a „na ledu“ je bio i zbog toga što mu je otac bio domobranski časnik i sudac. (Slavić 2011: 247)

Uz Horvatića, cenzuriran je i Ivan Dragojević, brat blizanac Danijela Dragojevića. On je pisac koji je svoj književni put počeo novelama o seljačkom i ribarskom životu. Proslavio se nizom pripovijedaka prepunih simbolike i alegorije – *Vukodlaci* (1969.) i *Smrt gospodina Medara* (1971.). On je najpoznatiji je po svom romanu *R2* (1973.) u kojem izravno opisuje komunističke

zločine počinjene u Dubrovniku godine 1944. Knjiga je zabranjena, a on je uhićen i osuđen na godinu dana zatvora.¹

Još jedan od mnogih koje su u bivšoj SFRJ cenzurirali je bio i slovenski autor Edvard Kocbek. Njegova zbirka pripovijedaka *Strah i hrabrost* javno je osuđena, a tadašnjoj Komunističkoj partiji zasmetalo je kritičko preispitivanje komunizma. Zanimljivo je i to da je Kocbek 1938. objavio esej *Promišljanje o Španjolskoj* u kojem on osuđuje fašizam i njegove tendencije, kritizirajući pritom Francov režim, što dovodi do zabrane časopisa *Dom in svet*, u kojem je navedeni esej objavljen. (Domović 46: 2015)

Kakav je Kocbek točno bio, najbolje dočaravaju riječi Miljenka Jergovića : „Još ranije, kao borbeni i mladi kršćanski socijalist, izazvao je buru i pomutnju kada je upozorio da se u Španjolskoj treba suprotstaviti Franciscu Francu, jer falangisti vode u fašizam. Svojim moralnim refleksom između fašista i onih koji su rušili crkve i ubijali svećenike, izabrao je antifašiste. Bio je to izbor na kojemu će 1945. biti zasnovana poslijeratna Europa. No, Kocbek nije bio političar, premda je još kao partizan imao političkih ambicija, nego je bio vizionar i prorok, koji je svojim formatom nadrastao slovensku kulturu, Jugoslaviju, ali i vlastiti katolički i crkveni kontekst. Moralno i estetski striktan, istovremeno blag i gospodstven, on s Ivom Andrićem, Miroslavom Krležom, Mešom Selimovićem, Milošem Crnjanskim i Danilom Kišom čini vrhove poslijeratnih jugoslavenskih književnosti. Od njih Kocbek se razlikuje po tome što je rodno mjesto njegova književnog dara u ljudskoj i kršćanskoj ispravnosti. A to je tako rijetko i, zapravo, toliko nemoguće, da je i među južnoslavenskim i europskim književnim velikanima Edvard Kocbek usamljenik kao i među Slovencima ili katolicima.“² Ako govorimo o katolicima, onda tu dodajemo i hrvatskoga pisca Nikolu Šopa koji je u godinama nakon Drugoga svjetskog rata „živio je vrlo teško jer mu je zabranjeno objavljivanje književnih djela.“³

Roman *Sudija*, srpskog autora Vuka Draškovića neki smatraju prvim političkim romanom u bivšoj Jugoslaviji. Objavljen je 80-ih godina prošloga stoljeća. Djelo otvoreno govori o nemoralu i korupciji u vlasti te je proglašeno neprijateljskim i zabranjeno je. Unatoč kontroverzi, *Sudija* nije imao toliko problema koliko ih je početkom 80-ih imao Gojko Đogo, autor knjige *Vunena vremena*. Djelo je predstavljalo izravan napad na tek umrlog Tita. Autora

¹ Dragojević, Ivan. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16129>>.

² <https://www.jergovic.com/subotnja-matineja/krscanin-disident-i-partizan/>

³ <https://www.nsk.hr/uz-110-obljetnicu-rodenja-nikole-sopa/>

su osudili na dvije godine zatvora. U njegovu obranu stalo je Udruženje književnika Srbije, koje će u godinama koje slijede, iznijeti mnogo oštrih osuda i optužaba na račun komunističke vlasti. Osim književnika, u Đoginu obranu stao je i pjevač Azre, Branimir Štulić, u svojoj pjesmi *Gorki okus*. „Gorki okus nije prava riječ, za dvije godine srama, osudili su tvoga čovjeka, a sada nastavi sama.“ (Album: *Filigranski pločnici*, 1982.)

Kosovski političar i književnik Adem Demači svoje je prve kratke priče objavio još dok je bio u srednjoj školi. Studirao je književnost, pravo i pedagogiju te je između 1953. i 1958. objavio dvadesetak kratkih priča i roman pod naslovom *Zmije od krvi*, koji mu je donio slavu u književnom svijetu. Demači je zbog svojih književnih djela prvi put uhićen 1958. Nakon toga, sve do 1990., Demači je veći dio svojeg života proveo u zatvoru zbog borbe za temeljna prava Albanaca na Kosovu. Borci za ljudska prava odali su mu priznanje kao zatvoreniku savjesti te je postao poznat kao „balkanski Mandela“. Nakon oslobođenja, Demači je preuzeo vodstvo Vijeća za obranu ljudskih prava i sloboda.⁴

Nije se samo književnike cenzuriralo. Čak su i glazbenici bili često meta cenzure vlasti, npr. tadašnji Jugoton (Croatia Records) tražio je od Gorana Bregovića (gitarist Bijelog dugmeta) da promijeni naslovnicu omota *Bitanga i princeza*. (Ivačković 2013 : 146)

Slika 1. Zabranjena naslovnica albuma *Bitanga i princeza* iz godine 1979.

Ranije spomenuti Štulić vodio je pregovore s istom izdavačkom kućom oko stihova u pjesmi *Kurvini sinovi* i *Poljska u mom srcu*... Štulić je *Kurvine sinove* lukavo posvetio imperijalizmu i

⁴ <https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/hr/adem-demaci-1991-kosovo/products-details/20200330CAN54166>

hegemoniji, što je istaknuto na stražnjoj strani omota ploče *Sunčana strana ulice*. Cenzura može i pomoći promociji djela – upravo je režim nametnuo porez na prvu ploču Prljavog kazališta što je potaknulo zanimanje ljudi za album. (Ivačković 2013: 146, 279, 293)

Scenarij Prljavoga kazališta dogodio i Majetiću – cenzura je potaknula zanimanje čitatelja za to zabranjeno djelo. (Donat 1978: 199)

U kontekstu nepoćudnih knjiga i pisaca, neizostavno je spomenuti tzv. Bijelu knjigu Stipe Šuvara. To je dokument Centra za informiranje i propagandu Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, „tzv. radni materijal o idejnim tendencijama u kulturi, u povodu kojega je u svibnju 1984. Komisija CK SKH za idejni rad održala savjetovanje o *idejnoj borbi u sferi kulture i stvaralaštva*; neostaljinistički napad na hrvatske, slovenske i srpske liberalne intelektualce.“⁵

Osim *Čangija* i lirskih pjesama, Majetić je pisao knjige s povijesnim temama, knjige za djecu, televizijske drame. Uspješno je pripomogao dokidanju dihotomije između visoke i niske književnosti.

S vremenom se Majetić vrlo dobro prilagođava novim tehnologijama pa koristi blog kao formu izražavanja. Napisao je blog-roman pod pseudonimom *Heidegger*⁶.

2.1. Roman *Afroditiin ključ*

Afroditiin ključ (2018.) najnoviji je Majetićev roman, objavljen oko autorova 80. rođendana. Temeljna intencija romana je prikazati ljepotu u kontekstu stvarnosti, virtualne stvarnosti i fantastike što Majetić čini kratkim rečenicama, mnoštvom dijaloga te pravom internacionalnom galerijom likova koji ukazuju na neke suvremene probleme umjetnosti, ekonomije i odnosa prema virtualnom svijetu.

Najvažniji lajtmotiv knjige javlja se u poglavlju *Neandertalci* kada dvoje protagonista, Afrodita i njezin ljubavnik Antonio, mikrobiolog, stoje pred povećanim DNK-om. Njime se otvara problem božanskih gena te mogućnosti, odnosno posljedica do kojih bi moglo dovesti križanje

⁵ bijela knjiga. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=7558>>.

⁶ <https://blog.dnevnik.hr/heidegger/?page=blog&subdomain=heidegger>

božanskoga i ljudskoga gena. Taj će se problem artikulirati u Afroditinu odnosu s Rusom Genadijem.

U nastojanju da bude što uvjerljiviji u opisivanju DNK-a i lokaliteta o kojima govori, autor je obišao krapinski muzej, fotografirao ga što je i rezultiralo preciznim opisima. Mnogi su ljudi Majetiću pomogli pokriti područja koja nije poznavao, između ostalih pomogla mu je citologinja Samija Ropar iz karlovačke bolnice jer, kako je sam rekao, iako na internetu svašta ima, nije uspio naći o genetici ono što mu je bilo potrebno. Eva Marković predložila je ime Emilija Bachmann za ovozemaljsku, našu Afroditu dok mu je blagajnica Lara ispričala sve o svijetu prostitucije, čijim je dijelom bila te pomogla autoru u oblikovanju dijelova romana u kojima i Majetićeve lik postaje prostitutka.

Afroditin umjetnički otac Praksitel u hrvatskoj književnosti je Tihomir Lončar, ona „ispada“ iz njegove slike. Upravo je Afrodita glavni junak ove knjige, ali to je vrlo lako mogla biti i Venera (jer su i nju Rimljani preuzeli od Grka), no autor se ipak odlučuje za Grkinju jer smatra da je inteligentnija od rimske Venere.

Autor je digitalnom kamerom snimao nastanak slike Tihomira Lončara razmišljajući pritom kako da tu Afroditu, koja se pred njim radala, prenese u 21. stoljeće. Da bi to ostvario, morao je napisati roman.

Roman počinje tako da Afroditu pronalaze dvojica prijatelja, Matko i Robert. Ona ne zna govoriti hrvatski, mora ga tek naučiti. Iako govori 100 jezika, hrvatski nije među njima. Roman je pisan iz perspektive ženskoga lika, pripovjedač je u prvom licu dok Majetić za sebe navodi da je on samo zapisničar. Pisanje u prvom licu je uvjerljivije i zato autor već u predgovoru ističe svoju zapisničarsku poziciju i činjenicu da je Afrodita pripovjedačica. Smatra to uobičajenom pojavom za umjetnika koji ionako živi s fiktivnim svijetom svojih likova te iskorak u perspektivu lika drugoga spola ne predstavlja zahtjevan zadatak.

Afrodita je u djelu upoznala mnoge ljude (Matkovu sestru Davorku, njezinog dečka Antonija...), no kada je shvatila da ju Antonio želi iskoristiti u ime znanosti, ona bježi, postaje maserka pa prostitutka. Salon za masažu, paravan za prostituciju, gdje je Afrodita radila, posjećuju osebujni likovi od kojih svaki ima svoja očekivanja od prelijepe djevojke božanskoga podrijetla. Jedan od zagrebačkih likova vodi je u Moskvu gdje se ona udaje za milijardera Genadija, Genju Sologuba, kojemu su trebali božanski geni jer je htio riješiti problem svog fertiliteta. On je zato financirao trojicu genetičara, koji su se dokopali njezinog DNK-a jer se

ona nepažljivo porezala na čaši. Shvatila je da bi mu ona rodila nakazu, no onda se dogodio preokret – Genja ju je oslobodio iz svoga zlatnoga kaveza i poslao ju u Ameriku.

Afrodita nije htjela surađivati s Pentagonom, izgradila je piramidu u okolini New Yorka, kojom je pokušala pokazati ljudima besmisao ubijanja i rata. Potom je odlučila odletjeti na Mjesec i trgovati tamošnjim grobnim mjestima. Tako roman prelazi u fantastiku. Afrodita je smatrala da je bolje otići na Mjesec i baviti se sasvim drugim poslom od dotadašnjih, nego da otkrije tajnu svog DNK-a Zemljanima jer bi to moglo prouzročiti nove ratove.

Nameće se asocijacija na najvažniji Ariostov ep iz razdoblja renesanse, *Bijesni Orlando* (1516.), u kojem vitez Astolfo odlazi na Mjesec i pronalazi Orlandovu ukradenu pamet u boci. Je li Afroditin bijeg na Mjesec književni topos koji u današnjici ima drugo značenje? Tako je npr. prelaženje prostornih granica među planetima vrlo moguće i pitanje je vremena kad će se Zemljanima to i omogućiti. S druge strane, kontekst virtualne stvarnosti omogućuje da se „proživi“ ono što je u domeni fantastike. U Majetićevo djelo Afroditin DNK ostaje siguran od Zemljana i zaštićen u njezinoj poduzetničkoj avanturi trgovanja grobnim mjestima. Ironična je to selidba ljudskih tijela po svemirskim prostranstvima te aluzija na činjenicu da i svaki čin danas postaje poduzetnički te podrazumijeva zaradu i dobit.

2.2. Likovi i fabula romana *Afroditin ključ*

Likove možemo podijeliti po krugovima prema mjestima iz kojih dolaze. Tako imamo zagrebački krug likova (Davorka, Antonio, Matko, Robert), potom krug likova vezan uz prostituciju (Dora, Lidija, starac Marin, Fran, Zdravko, fra Jozo, Dorian, kustos Tomica), ruski krug (Vladimir, Natalija Vorobjova, Genadij Genja, Marusja, Tonia..) te američki krug (Christopher Flockhard, Esther, Dominic...). Sama Afrodita biva poveznicom između svih tih krugova. Okarakterizirat ću važnije likove i preko njih predstaviti fabulu romana.

Lončarovu Afroditu pronalaze dvojica prijatelja, Matko i Robert. Oni su obični ljudi, ne pretjerano bitni za radnju, dvojac koji se našao na pravom mjestu u pravo vrijeme. Odlučili su joj pomoći, utopili su je u stanu koji pripada Matkovoj prijateljici Davorki. Matko i Afrodita su istu noć imali spolni odnos. Matko se počeo zaljubljuvati u nju, no, Afrodita shvaća da će se vrlo brzo udaljiti od Matka.

Davorka poziva svog dečka, mikrobiologa Antonija, koji je odlučio znanstveno preispitati Afroditu i njezino (božansko) podrijetlo. Antonio je uspio Afroditi naći novi identitet, i ona

postaje Emilija Bachmann, sudio joj je osobne dokumente i sve je bilo spremno za Afroditin novi početak. Pomak prema genetici ukazuje na pitanje božanskoga DNK u našoj stvarnosti te mogućnosti koje bi takvo otkriće donijelo.

Afrodita se sve više udaljavala od Matka, provodila je sve više vremena s Antonijem, zato što je ona postala predmetom njegova znanstvenog interesa. Međutim, Antonio se vrlo brzo zaljubio u nju i počeo planirati zajednički život. Putovali su zajedno i pritom bili posvećeni jedan drugome, no vrlo brzo se vraćaju u stvarni svijet, u kojem Antonio ima puno posla, a Afrodita to vrijeme provodi kod kuće, dosađujući se. Ona s vremenom postaje ravnodušna prema Antoniju, i shvaća da neće dugo biti s njim, ali on je još uvijek bio zainteresiran za nju, profesionalno i osobno.

Dok je Antonio radio, antička je božica istraživala grad, čudila se modernoj tehnologiji - mobitelima, autima, dizalu, ali i toaletu, zgradama te Zemljanima i samom ritualu ispijanja kave u kafićima te samoj modernoj civilizaciji, koju uspoređuje s onom antičkom.

Jednom takvom prigodom upoznaje Lidiju koja će joj otkriti svijet prostitucije maskirane poslom masaže. Afrodita bježi od Antonija i počinje raditi kao maserka.

Ovdje prelazimo na krug likova vezan uz prostituciju. Lidija je bila samo posrednik između Afrodite i Dore, vlasnice salona za masažu. Dora je u poslovnom smislu vrlo pedantna i korektna, ima određen niz pravila koja se moraju poštovati (npr. maserke imaju lažna imena, Afrodita tako postaje prostitutka Doris, nema razgovora za vrijeme masaže o drugim *musterima* itd.).

Tako novopečena Doris pripovijeda o svojim klijentima, a svaki od njih dobiva svoje poglavlje. To su redom – starac Marin, koji ima tamo status kućnog ljubimca. Afroditi je on ipak poseban jer ju on jedini sluša. Fran (dečko koji ju uredno plaća, njihov spolni odnos je detaljno opisan u knjizi), Zdravko (koji joj otkriva da postoje strane svijeta), fra Jozo (nježni svećenik, koji je grešan jer odlazi prostitutki)... Svi ti likovi nastoje zadovoljiti svoje tjelesne potrebe i impresionirani su isključivo Afrodinom ljepotom i mladošću. Oni su uglavnom opsjednuti samim sobom i tjelesnom stranom vlastita bića ispunjeni srećom zbog mogućnosti veze s tako lijepom i mladom djevojkom. Čitatelj otkriva kulturološke razlike među njima te njihove seksualne rituale. Afrodita također preispituje vlastitu seksualnost jer u vremenu u kojem se našla, seksualnost i ljubav su gotovo nedjeljive.

Afrodita vrlo brzo odlazi iz salona i nudi seksualne usluge u svo prostoru (na Lidijin savjet) zbog svađe sa svojom poslodavkom. U posjet joj dolazi Dorian, pisac jeftinih romana, koji vrlo detaljno zapisuje svoje dojmove i čita ih Afroditi. Dijelovi iz Dorianovih zapisa su u potpunosti preneseni u roman *Afroditin ključ*, pa tako imamo roman u romanu. Njime seksualnost doista postaje dijelom Afroditine karakterizacije (koju bismo uvjetno mogli nazvati erotskom) zbog činjenice da u današnjem vremenu nema razloga tabuizirati temu seksa. Afroditu posjećuje i kustos Tomica s kojim razgovara o umjetnosti i o umjetnicima. Problemizirajući umjetnost, i povijest prelazi se na intelektualno-obrazovnu ljudsku razinu unutar koje Afrodita odlično funkcionira. Na kraju upoznaje i Rusa Vladimira, koji joj se činio vrlo ugodnim, i drugačijim od ostalih. On joj je ponudio da odu u Moskvu obećavši joj lagodniji život. Vladimir je do Afrodite došao na Matkovu preporuku. Afrodita će tako postati „svjetsko blago“ i pitanje njezina genoma proširio se izvan Hrvatske, a nije bilo teško pogoditi da će najveći interes za nju imati svjetske sile: Rusija i Amerika.

Drugo poglavlje događa se u Rusiji. Afrodita je upoznala tajkuna Genadija, koji svojim novcem želi riješiti problem svog fertiliteta. On je vrlo bogat i navikao je novcem pridobivati ljude i kupovati stvari.

U Rusiji Afrodita je provodila slobodno vrijeme u gradu, odlazila do parka pisca Gorkoga. Otkrila je sklizanje na ledu, ali i činjenicu da vrlo brzo stječe vještinu sklizanja i postaje bolja od svih. Ona ipak prikriva to otkriće. U Rusiji je upoznala Nataliju Vorobjovu, rusku tajnu agenticu, ali u trenutku upoznavanja Afrodita nije znala tko je ona. Vorobjova je proračunata, prilazila je Afroditi vrlo prijateljski radi uzimanja primjerka njezinoga božanskog DNK.

To joj je i pošlo za rukom – navela je Afroditu da se poreže na staklo, i Natalija je uzela uzorak za ruske znanstvenike, koje plaća Genadij. On je imao i bivšu ženu Toniju, za koju je govorio da je narkomanka i tvrdio da su se zato rastali. Istina je bila drugačija i sramna za Genadija: Tonia ga je prevarila i rodila sina Leonida koji nije njegov.

Afrodita je otišla živjeti u Genadijevo rodno selo jer je bogataš želio da upozna okruženje u kojem je proveo djetinjstvo. Tamo je upoznala Marusju, seosku vračaru, koja je zazivala Frigočku, tamošnju božicu ljepote. Marusja je u selu imala status seoskoga mudraca, mještani su ju uvažavali i poštovali zbog njezine starosti i iskustva.

Afrodita je cijelo vrijeme neopisivom lakoćom učila o novoj tehnologiji (služila se mobitelom, igrala računalne igre, koristila Skype i učila japanski jezik, imala veliku želju naučiti sve o Zemljanima). Genadij potiče Afroditu da konzultiraju japanskog psihoanalitičara da im

pomogne da dobiju dijete. Naime, trebalo je Afroditu osloboditi strahova (glumljenih) kojima se pokušavala oduprijeti začecu. Psihoanalitičar je oduševila lakoća kojom je Afrodita učila.

Genadij ipak odustaje od želje za djetetom s Afroditom shvativši da bi mu Afrodita mogla roditi nakazu. On ju otpušta, sređuje joj dokumente i ona odlazi u Sjedinjene Američke Države gdje ju čeka stan koji joj je bogati Rus kupio.

Nemoguće je oteti se dojmu da je Majetić uspio opisati onu knjišku „rusku dušu“ preko opisa Genadijeva sela, lika Marusje i njezinih pripovijesti, ali proširio ju je današnjim kontekstom oblikujući ledenu kraljicu koja živi u svom ledenom dvorcu. Kao da ulazimo u svijet virtualne stvarnosti i upoznajemo lik iz narodnih bajki unovom kontekstu.

U trećem dijelu knjige upoznajemo posljednji krug likova – onaj američki. Prvi u nizu likova je lukavi Christopher Flockhard, znanstvenik, koji je nastojao provjeriti je li naša junakinja zaista Afrodita. Njihova ljubavna priča završila je kao i prethodne: Afrodita ga se vrlo brzo zasitila. Smetalo joj je to što joj je on skrivao neke vojne tajne i bojala se da bi je on mogao iskoristiti za globalni rat. Naime, ako bi ljudi otkrili Afroditin ključ, to bi moglo rezultirati globalnim ratom. Ona to ne želi – voli ljude takve kakvi oni jesu.

Afrodita se u SAD-u zbližila sa sveznajućom susjedom Esther, one su se svakodnevno družile i zajedno ispijale kave. Došlo je do ideje o izgradnji velike piramide usred New Yorka, kojom bi Afrodita ukazala na besmisao ratovanja i uništavanja. Zbližila se s Dominicom, koji joj je pomagao oko tog projekta. No i s njim vrlo brzo prekinula.

Za Afroditu je Esther posebna osoba, Afrodita je čak mislila da i ona ima trag božanskog u sebi. One su postale ljubavnice, zajedno su putovale, otišle u Rim, i obilazile mjesta koja je Afrodita već posjetila u svom dugom životu, npr. vulkan u koji se bacio njezin ljubavnik Empedoklo.

Nakon toga fabula se ubrzava, i počinje poprimati obilježja znanstvene fantastike.

Teroristi su napali Frankfurt i Antonio je poginuo što je osobito uznemirilo Davorku. Afrodita je odlučila realizirati svoj projekt, piramidu. U tome je uspjela – piramida je labirint koji ima 100 izlaza, svaki izlaz pokazuje jednu moguću smrt. Na otvaranje piramide došli su svjetski moćnici, među njima i Genadij, koji je sretan jer je u međuvremenu dobio sina, koji ima nešto Afroditino u sebi.

Afrodita je razmišljala o novim projektima – napraviti piramide po cijelom svijetu, i raspravljala je s Esther o groblju na Mjesecu. Esther postaje druga Afrodita – jedno biće u dva tijela. Na

Mjesecu se rodilo prvo dijete, kolonizirali su ga. Na kraju romana, labirint se pretvara u dvije dimenzije, a Afrodita je izgubila (opet) pojam o vremenu.

3. *Afroditin ključ* i (ne)mogućnosti uključivanja djela u nastavu hrvatskoga jezika

Roman *Afroditin ključ* sam po sebi je zabavan, vrlo brzo se čita, sam silazak božice ljubavi među Zemljane vrlo je detaljno i zanimljivo opisan, što bi školarcima moglo predstavljati štivo koje bi rado čitali. Postavlja se, stoga, pitanje – treba li se ovaj roman obrađivati u cijelosti, ili ipak u dijelovima?

Premisa romana je odlična – božica ljubavi silazi među Zemljane i čitamo kako će se ona snaći u našem svijetu. Čitatelj si postavlja mnoga pitanja, i s pravom, jer je sama tema vrlo zanimljiva. Afrodita se iz kamena pretvara u „običnu“ djevojku te se budi u Zagrebu. Tu prepoznajemo, kao uostalom i u cijelom djelu, umjetnički postupak očuđenja „koji prekida s automatskim prepoznavanjem stvari omogućujući njihovo novo viđenje. Uvriježenomu opažanju stvarnosti Šklovski je suprotstavljao umjetničku percepciju, koja poznate predmete ili pojave prikazuje kao nepoznate, 'prvi put viđene'“. ⁷

Tijekom oživljavanja, Afrodita se nalazi u četvrtastom prostoru koji se kreće (u dizalu), vozi se u autu, odnosno u „čvrtastoj kutiji na kotačima“. Ona je prepuna usporedbi našeg, modernog društva, s onim antičkim. Neminovno je i to da će se Afrodita susresti i s modernom tehnologijom, internetom, videoigrama, pametnim telefonima. Ona će imati svoje mišljenje o tome i vrlo brzo će naučiti služiti se najnovijom tehnologijom. Tako će ona odmah dobiti svoj *smartphone*, pohvatati konce i naučiti pregledavati internet. Osim toga, služiti će se računalom, čitat će jutarnje vijesti, igrati će videoigre i sprijateljiti će se s nekim čovjekom preko interneta. Afrodita vrlo brzo upoznaje i financije, odlazi u banku, ima gotovinu i svoj tekući račun. Ona nam nudi i svoja razmišljanja o katoličanstvu, religiji, muškarcima, modernoj tehnologiji. Ulomci s tom problematikom mogli bi se iskoristiti u nastavi Hrvatskog jezika, i to u aktualizaciji problema iz nekih klasičnih djela, odnosno promišljanju vlastite stvarnosti i njezina sagledavanja s drugoga gledišta postupkom očuđenja.

⁷ očuđenje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44707>>.

Držim da se Majetićeve roman ne bi trebao obrađivati u cijelosti, zbog toga što je, osobito drugi dio romana, neka vrsta erotskoga romana, s donekle trivijalnom temom.

Majetić vrlo vješto vodi fabulu i čitatelja različitim prostorima, uvodi mnoge likove, prelazi s intelektualnih razgovora na opis spolnoga čina i pritom zadržava pozornost čitatelja kojeg zanima što je u pozadini te realno-fantastične pišćeve igre. Suvremeni čitatelj ima dojam da postaje dijelom računalne igrice te da svako poglavlje znači neku novu razinu koju je moguće istraživati i analizirati.

U jednom dijelu prepoznajemo i roman u romanu, kada Afrodita iščitava doslovno erotske pasuse koje Dorian, Afroditin *muster*, piše nakon susreta s njom. Stil podsjeća na jeftine erotske romane (što je Majetić vjerojatno i htio postići) i bilo bi jako neukusno i nepotrebno da se to obrađuje na satu Hrvatskog jezika. Ovaj roman nije toliko bitan za hrvatsku književnost kao npr. *Čangi. Afroditin ključ* ima spornih dijelova - navikli smo na to da postoji prostitucija, seks nije strana tema u književnosti, dapače, jeftinih ljubavnih romana imamo na svakom bolje opremljenom kiosku, ali na toj razini ne treba je citirati i analizirati na nastavi Hrvatskoga jezika.

Ono što me nagnalo da odaberem ovaj roman i promišljam mogućnosti njegova uključivanja u nastavu Hrvatskoga jezika jest činjenica da je novi kurikulum otvoren i dopušta nastavniku „izlete“ u neka druga književna djela čije ulomke, ili djela u cijelosti, želi iskoristiti da bi ostvario određene ishode učenja.

4. Novi kurikulum iz Hrvatskoga jezika u odnosu na prethodni nastavni program

Usporedimo li kurikulum iz Hrvatskoga jezika za srednje strukovne škole (105 sati godišnje), NN/10⁸, 2019. s nastavnim programom iz Hrvatskoga jezika (Glasnik Ministarstva prosvjete i športa, 1997.) autora: Ljubice Benović, dr. Vinka Brešića, Olge Jambrec, Biserke Jelenić, dr. Vlade Pandžića, dr. Ive Pranjkovića, dr. Marka Samardžije te dr. Stjepka Težaka, zaključujemo da su promjene vrlo velike.

Jasno je da je kurikulum u odnosu na nastavni program mnogo šire koncipiran jer obuhvaća ciljeve, odnosno ishode učenja, nastavne metode i strategije, nastavne sadržaje te vrednovanje.

U praksi to konkretno znači da je prije početka nastavnoga procesa potrebno definirati ishode učenja, odabrati sadržaje kojima će se ti ishodi ostvariti te odrediti način vrednovanja. U tradicionalnoj metodici trebalo je odrediti zadatke učenja i oni su bili: obrazovni, funkcionalni i odgojni (Rosandić 2005.). Obrazovni zadatci odnosili su se na pojmove i činjenice koje je trebalo naučiti, funkcionalni na razvoj određenih sposobnosti, a odgojni na odgojno djelovanje određenih sadržaja i načina rada na učenika. Ishodi učenja predstavljaju, kao što samo ime govori, ono što se učenjem postiže, odnosno što nastavni sadržaji, odnosno aktivnosti razvijaju i potiču kod učenika. Pritom valja biti oprezan da se ishod učenja ne zamijeni s aktivnošću koju učenik obavlja, nego da se doista odredi ishod koji je, na kraju krajeva, mjerljiv.

Tako npr. ishod učenja nije: učenik raspravlja o temi nastave na daljinu s vršnjacima, nego učenik odabire odgovarajuće argumente u raspravi o nastavi na daljinu s vršnjacima. Vrednovat ćemo upravo kvalitetu njegovih argumenata u raspravi ili pak način na koji raspravlja pa ćemo to navesti u ishodu: učenik poštuje pravila lijepoga ponašanja te uporabe standardnoga jezika u raspravljanju.

Ishodi učenja određuju se na razini predmetnoga kurikula, na razini teme koja se obrađuje te na razini provedene aktivnosti.

Tri su osnovna područja (domene) u okviru kurikula iz Hrvatskoga jezika: A. Hrvatski jezik i komunikacija, B. Književnost i stvaralaštvo i C. Kultura i mediji.

Unutar A. područja, odnosno Hrvatskoga jezika i komunikacije, propisani su ishodi za govorenje, slušanje, čitanje, pisanje (te su jezične djelatnosti u 1. i 2. razredu povezane s izlagačkim tekstom, u 3. razredu s upućivačkim tekstom, u 4. razredu s raspravljačkim tekstom),

⁸ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_214.html

za obradu gramatičkih sadržaja u 1. razredu: A.1.5. Učenik objašnjava morfosintaktička obilježja riječi u rečenici i primjenjuje znanja pri oblikovanju teksta; A.1.6. Učenik opisuje značenjske odnose među riječima pomoću rječnika.; A.1.7. Učenik opisuje razliku između hrvatskoga jezika kao sustava govora i hrvatskoga standardnog jezika.;

u 2. razredu: A.2.5. Učenik primjenjuje sintaktička znanja u oblikovanju teksta i prepoznaje rečenice u tekstu.; A.2.6. Učenik izdvaja lekseme iz leksičkoga sloja općeuporabnog leksika hrvatskoga standardnog jezika i primjenjuje ih u zadanom kontekstu.; A.2.7. Učenik opisuje razliku između hrvatskih narječja i hrvatskoga standardnog jezika.;

u 3. razredu: A.3.5. Učenik primjenjuje znanja o morfološkim obilježjima riječi pri oblikovanju teksta.; A.3.6. Učenik opisuje tvorbu riječi prema osnovnim tvorbenim načinima.; A.3.7. Učenik prepoznaje osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu.;

u 4. razredu: A.4.5. Učenik opisuje glasovni sustav hrvatskoga standardnog jezika i primjenjuje znanja u govoru i pismu. A.4.6. Učenik opisuje lekseme ograničene uporabe u leksiku hrvatskoga standardnog jezika i pravilno ih primjenjuje. A.4.7. Učenik opisuje povijesni razvoj hrvatskoga standardnog jezika.

Unutar B. područja, odnosno Književnosti i stvaralaštva u 1. razredu razlikuju se različiti žanrovi književnih tekstova, prepoznaje se i opisuje književni tekst u književnopovijesno, društvenom i kulturnom kontekstu. (Ishodi: B.1.2. Učenik opisuje književni tekst prema temi i žanru.; B.1.3. Učenik prepoznaje i opisuje književni tekst u književnopovijesnom, društvenom i kulturnom kontekstu.) Za cjelovito čitanje u 1. razredu propisana su djela: August Šenoa, *Prijan Lovro* i Marin Držić, *Novela od Stanca*.

U 2. razredu uspoređuju se književni tekstovi prema temi ili žanru te se uspoređuju književni tekstovi s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst. (Ishodi: B.2.2. Učenik uspoređuje književne tekstove prema temi ili žanru.; B.2.3. Učenik uspoređuje književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst.). Obvezne lektire u 2. razredu su *Posljednji Stipančići* Vjenceslava Novaka i izbor iz novela Antuna Gustava Matoša.

U 3. razredu uspoređuju se i analiziraju književni tekstovi (B.3.2. Učenik uspoređuje književne tekstove iste teme ili žanra nastale u različitim književnopovijesnim razdobljima.; B.2.3. Učenik analizira književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst.). Djela za cjelovito čitanje su: Ivan Gundulić, *Dubravka* i Ivan Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića*.

U 4. razredu opisuju se različite interpretacije književnih tekstova te slijed književnih poetika i razdoblja. (B.4.2. Učenik opisuje različite interpretacije književnih tekstova s obzirom na pristup usmjeren čitatelju, književnom tekstu ili piscu. B.4.3. Učenik opisuje slijed književnih poetika i razdoblja i prosuđuje utjecaj različitih konteksta na književni tekst.).

U području C. Kultura i mediji učenici tumače utjecaj medijskih tekstova te opisuju tekstove popularne i visoke kulture u 1. razredu (C.1.1. Učenik tumači utjecaj medijskih tekstova na svakodnevni život primatelja.; C.1.2. Učenik opisuje tekstove popularne i visoke kulture i njihov utjecaj na vlastiti kulturni identitet.). U 2. razredu medijski tekstovi se objašnjavaju (C.2.1. Učenik objašnjava utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje životnoga stila primatelja.) te se opisuju tekstovi iz hrvatske kulturne baštine i kulturnoga kruga (C.2.2. Učenik opisuje tekstove iz hrvatske kulturne baštine i kulturnoga kruga i njihov utjecaj na vlastiti kulturni identitet.). Analiza medijskih tekstova i objašnjenje tekstove iz europske kulturne baštine predviđena je za 3. razred (C.3.1. Učenik analizira utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje stavova i vrijednosti primatelja.; C.3.2. Učenik objašnjava tekstove iz europske kulturne baštine i kulturnoga kruga i njihov utjecaj na hrvatski kulturni identitet.). Procjena utjecaja medijskih tekstova na doživljaj stvarnosti te objašnjavanje povezanosti vlastitoga i hrvatskoga kulturnog kruga s određenim kulturnim krugom odnosi se na 4. razred (C.4.1. Učenik procjenjuje utjecaj medijskih tekstova na doživljaj stvarnosti i oblikovanje identiteta primatelja.; C.4.2. Učenik objašnjava povezanost vlastitoga i hrvatskoga kulturnog identiteta s određenim kulturnim krugom na temelju različitih tekstova.)

Tako je u novom kurikulumu učenik u središtu nastavnoga procesa koji treba omogućiti razvoj njegovih kompetencija te je odabir sadržaja u funkciji ostvarenja navedenih ishoda. Vrlo je važno odrediti ishode tako da su oni mjerljivi i da nastavnik može procijeniti uspješnost ostvarenja ishoda u različitim fazama nastavnoga procesa.

U tradicionalnoj nastavi nastavnik je svoj nastavni plan i program temeljio na propisanim sadržajima, a u kurikulumskom pristupu nastavnik više nema propisane sadržaje vezane za poučavanje i nastavni rad, nego ima propisane ishode učenja koji se moraju ostvariti na sadržajima, uglavnom prema nastavnikovom izboru ili prema izboru autora udžbenika koje je nastavnik odabrao za rad u razredu.

U tradicionalnoj nastavi nastavnik je uglavnom vrednovao sumativno: vrednovao je naučeno gradivo. Osim tog sumativnog vrednovanja, novi kurikulum propisuje formativno vrednovanje za

učenje (kojim učenik provjerava svoje razumijevanje određene teme, odnosno sadržaja) i kao učenje (kojim učenik dobiva ili daje informaciju o svom odnosu prema samom procesu učenja).

Prema novom kurikulumu vrednovanje može biti: za učenje, kao učenje i vrednovanje naučenog.

Vrednovanje za učenje i kao učenje su formativna vrednovanja (rezultiraju opisnim komentiranjem/vrednovanjem učenikova postignuća), a vrednovanje naučenog je sumativno i rezultira ocjenom. Vrednovanje za učenje omogućuje povratnu informaciju učeniku o procesu učenja, odnosno o usvojenosti znanja, vještina i stavova. Ono služi za unaprjeđivanje učenja i planiranje daljnjeg procesa učenja i poučavanja te bi trebalo motivirati učenika za daljnji rad. Oblici te vrste vrednovanja su: predstavljanje učeničkih radova, vođenje savjetodavnih razgovora s učenicima, provjera razumijevanja i učenikova napredovanja ciljanim pitanjima i sl.

Vrednovanje kao učenje podrazumijeva samopraćenje i samovrednovanje učenja s obzirom na ishode postavljene na početku nastavnoga procesa. Na taj način učenici uče regulirati vlastiti proces učenja i spoznati gdje se, u smislu učenja, nalaze, odnosno što trebaju poboljšati. Time se učenici uče samostalnosti i odgovornosti za vlastito učenje. Oblici vrednovanja su: upitnici, ljestvice procjene, planovi učenja, obrasci za samoprocjenu i sl.

Vrednovanje naučenog uključuje usmene i pismene provjere usvojenosti znanja. Osim usmene i pismene provjere znanja, tu su i predstavljanja ili izvedbe, praktični radovi, projekti, učeničke mape i sl.

Ovakav pristup nastavnom procesu novost je i za nastavnike i za učenike. Za nastavnike to ponajprije znači tematsko planiranje koje podrazumijeva ostvarenje odabranih ishoda određenim aktivnostima koje će staviti učenika u središte nastavnoga procesa.

Time se podrazumijeva napuštanje tradicionalnih metodičkih sustava: dogmatsko-reproduktivnog i interpretativno-analitičkog u korist problemsko-stvaralačkog, komunikacijskog, multimedijskog i tinskog. Dogmatsko-reproduktivni sustav očekuje od učenika pamćenje i reprodukciju činjenica i informacija. Učenici su u potpuno pasivnom položaju, oni primaju informacije, zapisuju ih i potom reproduciraju. Nastavnik je taj koji se priprema za nastavu i prenosi informacije, odnosno povezuje ih na način na koji očekuje da će biti najbolje razumljiv njegovim učenicima. Reproductivno-eksplicativni sustav omogućuje učeniku eksplicaciju sadržaja vlastitim riječima, ali i dalje je vezan uz činjenice i njihovu povezanost koju mu je prenio nastavnik. Interpretativno-analitički sustav: „Samo književno

djelo dolazi u središte pozornosti, a njegova interpretacija u središtu je sata književnosti.“ (Slavić 2011: 12). Učenik postaje estetski subjekt koji tumači umjetninu na način koji mu je prenio nastavnik. Problemsko-stvaralački sustav aktivira učenika i potiče ga na rješavanje problema i istraživanje te na analizu rezultata istraživanja. Korelacijsko-integracijski i timski sustav omogućuju povezivanje znanja iz različitih predmeta, ali i suradnju nastavnika koji su uključeni u nastavni proces. Komunikacijski sustav pripremat će učenike za svijet rada i omogućiti im da nauče kvalitetno raspravljati i argumentirati svoje stavove. Važnost digitalnih alata pokazala se tijekom online nastave (za vrijeme pandemije COVIDA 19) koji će tek definirati osobitosti multimedijiskoga sustava.

U okolnostima pandemije koronavirusom s kojim se svijet trenutačno suočava, to znači da se, osobito u nastavi na daljinu, daje prednost multimedijском sustavu, odnosno mogućnostima uporabe digitalnih alata kojima i nastavnici i učenici nastoje ostvariti određene ishode učenja. Tu su i videolekcije *Škole za život*, tako da se u novonastalim okolnostima, na svjetskoj razini, obrazovni sustav prilagođava situaciji nastojeći ostvariti koliko-toliko kvalitetan obrazovni proces.

5. Pripreme za nastavni sat u kontekstu novoga kurikula

U novom nastavnom kurikulu nastavnik je autonoman u izboru sadržaja s tim da mora voditi računa o tome da se njima ostvare propisani ishodi učenja. U radu su predstavljeni modeli priprema za nastavne sate na osnovi ulomaka iz Majetićeve romana *Afroditin ključ*. U modelu najprije navodim primjer odabranoga ulomka iz djela te navodim cilj koji njime nastojim ostvariti na nastavnome satu.

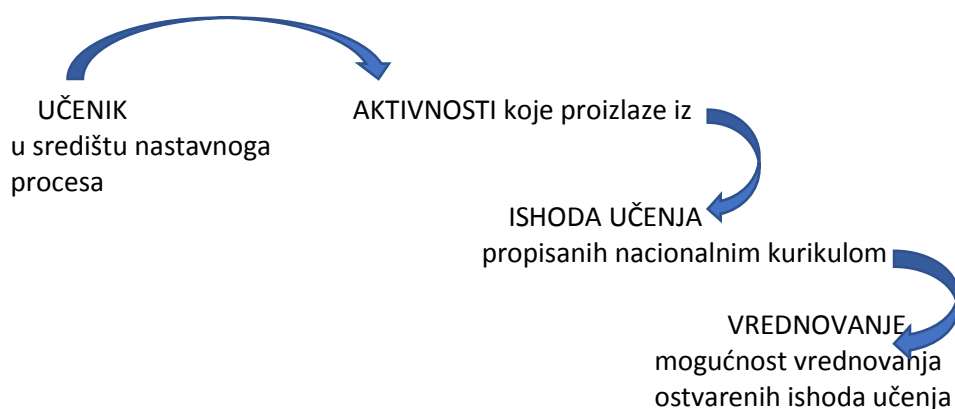
Potom uključujem ulomak u (moguću) temu u okviru određenoga razreda.

Iz nacionalnoga kurikula odabirem odgovarajuće ishode učenja koje onda razrađujem na razini teme i na razini aktivnosti. Ishodi učenja na razini aktivnosti pokazuju što učenik treba znati nakon provedene aktivnosti.

Način vrednovanja usko je povezan s ishodima učenja. Aktivnosti naznačujem i izdvajam metode, metodičke postupke i strategije.

Tim modelom pokriveni su svi važni elementi nastavnoga procesa, s tim da o razredu, temi i ostalim ishodima učenja ovisi trajanje aktivnosti zato ga ovdje ne navodim.

Time dobivam i objašnjenje strukture kurikula:

Cijeli je proces planiran, ostvarenje je povezano s ostvarenjem ishoda učenja na razini nacionalnoga kurikula. Aktivnosti učenika omogućuju ostvarenje ishoda što je provjerljivo, odnosno može se vrednovati.

Provjera modela u nastavnoj praksi nije nužna jer nastavna praksa više nije unificirana u smislu da svi moraju raditi isto, nego nastavnik svojim sadržajima (za koje procjenjuje da su primjereni ostvarenju ishoda) ostvaruje nastavni proces u skladu s nacionalnim kurikulumom. To konkretno znači da se moji modeli mogu, ali i ne moraju uključiti u njegov nastavni proces. Oni mogu biti primjer moguće artikulacije nastavnoga sata te načina povezivanja određenih sadržaja o kojima nastavnik možda nije razmišljao na taj način.

5. 1. Modeli priprema za nastavni sat na osnovi ulomaka iz *Afroditina ključa*

Otvorenost kurikula iz Hrvatskoga jezika omogućuje predmetnim nastavnicima uključivanje brojnih djela, odnosno njihovih ulomaka u redovitu nastavu. Ulomke iz suvremenih djela moguće je povezati s kanonskim djelima i piscima te s neknjiževnim djelima.

Kako to učiniti, promišljam na primjeru Majetićeva romana *Afroditin ključ*.

Ulomke iz romana moguće je uključiti u nastavnu praksu u svim razredima u srednjim strukovnim školama.

Osnovno polazište u oblikovanju priprema za nastavni sat bila je ideja o vertikalno-spiralnom programiranju. „Vertikalno-spiralni sustav programiranja književnoteorijskog sadržaja pretpostavlja dograđivanje, razvijanje i proširivanje istih pojmova u skladu s doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika.“ Rosandić 2005: 41

To se može povezati i s razmišljanjima o umjetnosti, interpretacijama književnih djela, odnosno nastojao sam utvrditi kako se ulomci iz Majetićeva djela mogu povezati s nekim važnim (kanonskim) književnim te neknjiževnim tekstovima kako bi učenici mogli razvijati i dograđivati svoja razmišljanja, ali i produbiti razmišljanje o određenim temama, likovima, književnim djelima i problemima.

U pripremama skiciram tijek nastavnoga sata tako da su polazište ishodi te ulomci iz tekstova na osnovi kojih ih planiram ostvariti (pregled je na slici 2). Scenarij učenja omogućuje uvid u učenikove aktivnosti kojima će se ostvarivati ishodi učenja. O nastavniku ovisi koliko će razraditi te skice, odnosno potrebno je prilagoditi ih prethodnom znanju i spremnosti učenika, odnosno osobitostima učenika i razreda u cijelosti. Raditi cjelovitu pripremu s navođenjem učeničkih odgovora, u nastavnoj je praksi postalo suvišnim poslom jer cilj je različitost odgovora, a odgovori koji su jednoznačni proizlaze iz samih tekstova i ne mora ih se navoditi.

Iz navedenih priprema može se iščitati namjera vezana uz konkretni ulomak i način na koji se ta namjera ostvaruje u povezivanju s ostalim književnim i neknjiževnim sadržajima.

Osim u okviru određenoga razreda, ulomke iz Majetićeva djela povezao sam s temom koju bih artikulirao u svom izvedbenom kurikulu.

PRIPRAVA ZA NASTAVNI SAT

RAZRED

OSNOVNI CILJ

ULOMAK/ULOMCI I Z DJELA

1. TEMA

2. ISHODI UČENJA NA RAZINI PREDMETNOGA KURIKULA

3. ISHODI UČENJA NA RAZINI AKTIVNOSTI

4. VREDNOVANJE

5. SCENARIJ UČENJA

AKTIVNOST₁

AKTIVNOST₂

AKTIVNOST₃ (...)

6. METODE, METODIČKI POSTUPCI I STRATEGIJE

Slika 2: Struktura pripreme za nastavni sat koja je razrađena na konkretnim primjerima u nastavku rada

5.1.1. PRIMJER 1 – LIKOVNO, KNJIŽEVNO I NEKNJIŽEVNO DJELO

1. razred

Opisivanje likovnoga djela i njegova usporedba s književnim opisom.

Promišljanje uloge ljepote u današnjem svijetu te problema s kojima se susreće suvremena Afrodita.

Objašnjenje pojma alegorije.

ULOMAK BR. 1 SA SLIKOVNIM PRILOGOM

M. Reiter, Tim Schleider, *Kultura i sve što morate znati o njoj*

Slika 3: Sandro Botticelli, *Rođenje Venere* (oko 1485.)

„Renesansni su slikari već imali vrlo velik izbor motiva. Naravno, i dalje su to bili sveci i biblijske priče, ali i portreti plemića i bogatih građana. Talijan Sandro Botticelli (otprilike 1445 – 1510.) uveo je još jedan prihvatljiv motiv: alegoriju.

Alegorija znači da neka osoba ili kakav predmet simbolički utjelovljuju određenu misao, opomenu, vrlinu ili porok. Neke alegorije poznate su nam i danas: kostur predstavlja smrt, žena s vagonom u ruci božicu pravednosti Justiciju, a time i samu pravednost. Svatko tko želi izoštriti smisao za alegorije neka pogleda sliku mrtve prirode. Riječ je o slikama neživih predmeta, motivu koji je posebno bio omiljen u nizozemskom baroknom slikarstvu. Na tim slikama ovjekovječene su šunke, jastozi, voće, kruh, pileći bataci, ali i cvijeće – ukratko, sve što se može naći na raskošno prostrtom stolu. Najčešće nas te mrtve prirode žele podsjetiti na ljude koji uživaju sve to obilje. Zbog toga su umjetnici pokraj šunke slikali mrtvačku glavu (smrt – prolaznost), a pokraj kitice cvijeća (ljepota koja vene – prolaznost) pješčani sat (jasno, također prolaznost). Jaje uvijek simbolizira život, a leptir uskrснуće.

Ali, što predstavlja gola žena koja izlazi iz školjke? Naslov Botticellijeve slike dat će nam odgovor na to pitanje. Naslov glasi: *Rođenje Venere*.

Venera, rimska inačica grčke Afrodite, božica je ljepote i ljubavi. Botticellijev naručitelj, bogati firentinski trgovac Lorenzo di Pierfrancesco de' Medici vjerojatno je htio da ga slika podsjeća na neki erotski doživljaj.

U srednjovjekovnoj umjetnosti susrećemo samo pristojno odjevene kršćanske alegorije, na primjer ženu s katedralom u ruci. To je Eklezija, kršćanska crkva. Dama zavezanih očiju (sljepoća spram Isкупitelja!) biva sinagoga kao znak za židovstvo. Tek su se renesansni umjetnici, odajući počast antici, usudili koristiti mitske motive. Za Botticellija je to bila prilika da nacrtá golu ženu, iako Venera svojim predugačkom kosom prekriva 'sramotne' dijelove tijela.“ Prevela Branka Grubić (Reiter, Schleider 2011: 35-36)

ULOMAK BR. 2

Alojz Majetić, *Afroditin ključ*

„Umjetnici su uvijek bili izvan svih tumačenja. Bili su i ostali neprotumačivi. Sa mnom su se dobro namučili. Botticelli je mene uobličenu u rimski spomenik itekako morao razvlačiti da bih bila ovako vitka, gotovo me htio iz prvog stoljeća prenijeti preko petnaestog u ovo gdje sam sada. Umjetnici mogu biti jači od nas bogova. Oni mogu dlijetima i kistovima svladavati vrijeme. Ja se moram svaki put rađati. Godinama tražim sjećanja. Čak ne znam gdje bih ih mogla naći. Sjećanja su svugdje razbacana. Nitko ne zna reći gdje su. Nitko ne zna tko sam. Dane i dane potrošim dok saznam nešto o sebi. Venera mi ne želi šaptati odgovore koje tako jako trebam.

(...) Ali ja nisam umjetnina. Ni Botticellijeva ni Praksitelova! Ja sam žena jednako tjelesna kao sve žene svijeta, jednako bestjelesna kao sve božice svijeta. (...) Nitko ne razumije svjetove drugog čovjeka i drugog boga.“ (Majetić 2018: 107)

ULOMAK BR. 3

Ernst Gombrich, *Povijest umjetnosti*

„Među firentinskim umjetnicima druge polovice petnaestog stoljeća koji su težili rješenju ovog pitanja bio je slikar Sandro Botticelli (1446 – 1510.). Jedna od njegovih najslavnijih slika ne predstavlja kršćansku legendu, već klasičan mit – rođenje Venere, (...)

Antički pjesnici bili su poznati tijekom čitavog srednjeg vijeka, ali tek su za vrijeme renesanse, kada su Talijani tako strastveno pokušali vratiti prijašnju slavu Rima, klasični motivi postali popularni među obrazovanim laicima. Tim je ljudima mitologija Grka i Rimljana, kojima su se toliko divili, bila mnogo više od samo veselih i zabavnih bajki. U toj su mjeri bili uvjereni u nadmoćnu mudrost antike da su vjerovali kako te klasične legende moraju sadržati neku duboku, tajanstvenu istinu. Bogati trgovac koji je naručio Botticellijevu sliku za svoju ladanjsku vilu bio je član bogate i moćne obitelji Medici. Ili je on sam, ili netko od njegovih učenih prijatelja, slikaru vjerojatno objasnio što je bilo poznato o načinu na koji su antički umjetnici prikazivali Veneru kako se uzdiže iz mora. Time je učenim ljudima priča o njezinom rođenju bila simbolom misterija kojim je božanska poruka ljepote došla na svijet. Možemo zamisliti s kojim je poštovanjem slikar krenuo na posao da prikaže ovaj mit na dostojan način. Nije teško vidjeti što se događa na slici. Venera se pojavila iz mora na školjci koju na obalu tjeraju krilati bogovi vjetra usred kiše ruža. Dok se sprema zakoračiti na obalu, jedna od Hora ili nimfi dočekuje ju s purpurnim ogrtačem. (...) Kompozicija njegove slike je savršeno harmonična.“
Prevela Jasenka Šafran (Gombrich 1999: 263-264)

1. TEMA: Umjetnost u vremenu i prostoru

Razred: 1. razred

2. ISHODI UČENJA NA RAZINI PREDMETNOGA KURIKULA

A.1.1. Učenik opisuje i pripovijeda u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja.

A.1.3. Učenik čita u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika.

B.1.1. Učenik izražava svoj literarni doživljaj i objašnjava stav o književnom tekstu.

B.1.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut tekstom.

3. ISHODI UČENJA NA RAZINI AKTIVNOSTI

Učenik objašnjava svojim riječima ono što vidi i prepoznaje na slici.

Učenik samostalno primjenjuje pravogovorna pravila hrvatskoga standardnoga jezika.

Učenik određuje glavne ideje u tekstu.

Učenik objašnjava osnovna i prenesena značenja.

Učenik izražava svoj literarni doživljaj književnoga teksta.

Učenik izdvaja pojedinosti koje su ga se dojmile i potaknule na razmišljanje.

Učenik oblikuje rad služeći se različitim tehnikama, oblicima izražavanja i medijima.

4. VREDNOVANJE ZA UČENJE

Strip (izrada u nekom od digitalnih alata, npr. *Pixton*).

5. SCENARIJ UČENJA

Aktivnost 1

Učenici gledaju sliku *Rođenje Venere* i iznose svoje dojmove i razmišljanja.

Aktivnost 2

Učenici čitaju tekst o alegoriji te komentiraju sliku nakon pročitanoog teksta. (ULOMAK BR. 1 SA SLIKOVNIM PRILOGOM, M. Reiter, Tim Schleider, *Kultura i sve što morate znati o njoj*). Učenici iznose svoje viđenje slike Rođenje Venere te objašnjavaju njezinu alegoričnost prema objašnjenju u tekstu. Na osnovi toga izvodi se definicija alegorije kao „figure u kojoj se ono što je izravno rečeno odnosi na nešto drugo, uz pretpostavku da se značenje neke pjesničke slike ili priče može objasniti pojmovima“. (Solar 2006: 11)

Aktivnost 3

Učenici čitaju ulomak iz Majetićeva teksta. Iznose svoje mišljenje tko je pripovjedač u tom tekstu. Komentiraju svoje mišljenje o tome je li to umjetnina ili žena. Objašnjavaju zašto zastupaju određeno mišljenje.

Aktivnost 4

Učenici rade u parovima, čitaju ulomke iz dvaju djela koji govore o Botticellijevoj slici.

Aktivnost 5

Učenici iznose i objašnjavaju informacije o slici iz pročitanih tekstova. Bilježe informacije u grafički organizator.

Aktivnost 6

Učenici bilježe razmišljanja koja bi pridružili Veneri, odnosno Afroditi iz Boticcelijeve slike kad bi se suočili s njima kao gledatelji slike. Učenici se izražavaju stripom ili na neki drugi način kojim bi iznijeli Afroditina razmišljanja te ih povezali s pojmovima: alegorija, estetsko, umjetnost, ljepota.

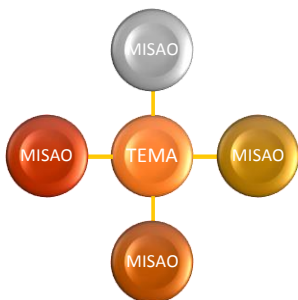
6. METODE, METODIČKI POSTUPCI I STRATEGIJE: čitanja, pisanja, razgovora, stvaralačkog izražavanja, rada u parovima, izrada grafičkog organizatora.

6.a PRIMJER GRAFIČKOG ORGANIZATORA

GRAFIČKI ORGANIZATOR

- Što je grafički organizator?

- vizualni prikaz odnosa između teme i osnovnim misli iz teksta

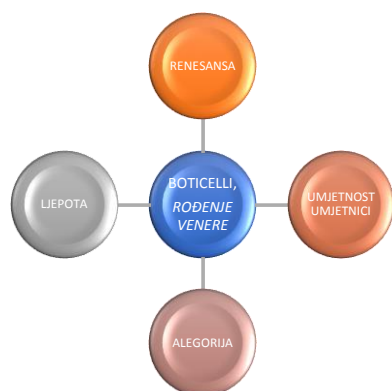

- Kako napraviti grafički organizator?

1. Pročitati dio teksta ili tekst u cijelosti.
2. Odrediti temu.
3. Izdvojiti informacije povezane s temom.
4. Uz pojedine informacije dopisati ono što smatramo važnim.

Slika 4: Primjer nastavnoga listića u kojem učenicima ukratko objašnjavamo grafički organizator.

PRIMJER GRAFIČKOGA ORGANIZATORA – moguće rješenje nastavnoga listića

U navedenu skicu učenici mogu upisivati sljedeće:

RENASANSA – 16. st., umjetničko djelo *Rođenje Venere*, Venera kao inačica grčke Afrodite, božice ljubavi i ljepote, zanimanje za antičke mitove, misterij kojim božanska poruka ljepote dolazi na svijet

UMJETNOST/UMJETNICI – neprotumačivi, mogu savladati vrijeme

ALEGORIJA – osoba ili predmet simbolički utjelovljuje misao; antički umjetnici koriste motive iz mitova

LJEPOTA – Venera, inačica grčke Afrodite, božice ljubavi i ljepote, Afrodita danas? / tjelesna i bestjelesna

Grafički organizatori „kombiniraju lingvistički način tako da koriste riječi i fraze i nelingvistički način tako da koriste simbole i strelice kako bi predstavili veze.“ (Marzano, Pickering, Pollock 2006: 82)

Navedeni grafički organizator omogućio bi:

- provjeru razumijevanja teksta (na osnovi toga što su učenici napisali uz pojedine pojmove)
- razgovor / komentiranje pojmova: renesanse, alegorije, umjetnosti i ljepote; komentar se može kretati i unutar okvira koji zadaju tekstovi, ali i izvan njih u smislu učenikova promišljanja tih pojmova te njihovih zaključaka vezanih uz pitanja koja bi se postavila na nastavnom satu
- uporišne točke na koje se učenici mogu vraćati i nakon određenoga vremena te se pojmovi proširuju mislima i zaključcima iz novih tekstova.

5.1.2. PRIMJER 2 – STVARALAČKO PISANJE

1. razred

Stvaralačko pisanje na određenu temu.

Pisanje u skladu s normom standardnoga jezika te jasno oblikovanje vlastitih misli u tekst.

ULOMAK BR. 1

Alojz Majetić, *Afroditin ključ*

„Umjesto izvatka iz matične knjige rođenih

GLAVNA JUNAKINJA AFRODITA dovoljno je poznata pa neću prepričavati njen mitološki pedigree. Uostalom, u romanu ona je jedini pripovjedač, o sebi i svojim pustolovinama priča u prvom licu od početka do kraja. Afrodita je diktirala, a ja sam samo bilježio svaku njenu riječ pazeći da ne propustim nijedno slovo, nijedan znak.

Prema njenim riječima Afroditin umjetnički otac slavni je kipar Praksitel. Njen život duboko je vezan uz umjetnost. Kroz različite transformacije našla se i na slici mog prijatelja akademskog slikara Tihomira Lončara. Budući da sam opsjednut digitalnim carstvom, lako sam nagovorio Tihomira da pristane da kamerom snimam nastanak jedne njegove slike od praznog platna do završnog poteza kistom.

Tako je rođena zagrebačka Afrodita. U prekrasni pejzaž – a Tihomir je pravi majstor za oblikovanje krajolika – slikar je iz vedra neba pa u krajolik unio Afroditu. Pred kamerom i mojim očima događalo se čudo. Skulptura se preobraćala u dvije dimenzije. Afrodita je i dalje disala. Njen život zračio je iz dvije dimenzije jednako kao iz tri, četiri ili koliko već želite.

Nestašna i poduzetna Afrodita poslije nekoliko godina zaželjela se života u 21. stoljeću. Ovaj put sam ja bio nagovoren. Prihvatio sam njenu ponudu da krene u život rečenica. Kad je krenula, nisam mogao znati kad će se i hoće li se ikad zaustaviti. Stvorenja iz mitologije očito nikad nisu gledala na sat. Nije mi preostalo ništa drugo nego da odrobijam svakoj i najmanjoj želji mitološke boginje.

Nekako mi se čini da ni vama ne bi bilo loše da neko vrijeme robujete boginji ljubavi Afroditi.

Zapisničar

Alojz MAJETIĆ“ (Majetić 2018: 7,8)

1. TEMA: Umjetnost u vremenu i prostoru

Razred: 1. razred

2. ISHODI UČENJA NA RAZINI PREDMETNOGA KURIKULA

A.1.4. Učenik piše tekstove opisnog i pripovjednog diskursa u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja.

A.1.3. Učenik čita u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika.

3. ISHODI UČENJA NA RAZINI AKTIVNOSTI

Učenik izdvaja informacije iz teksta i određuje glavne ideje u tekstu.

Učenik planira pisanje tekstova s obilježjima opisnoga i pripovjednoga diskursa u skladu s određenom strukturom.

Učenik razlikuje jezična i strukturna obilježja opisnoga i pripovjednoga diskursa.

Učenik oblikuje sadržajno i logički povezan tekst primjenjujući jezična i strukturna obilježja pripovjednoga i opisnoga diskursa.

Učenik primjenjuje pravopisna i jezična pravila hrvatskoga standardnog jezika i obilježja funkcionalnoga stila teksta koji oblikuje.

4. VREDNOVANJE NAUČENOG: radovi se vrednuju na osnovi opisivača za vrednovanje.

Kriteriji	1	2	3	4	5
Rad ima trodijelnu strukturu.					
Povezanost misli i rečenica u tekstu.					
Rad je napisan u skladu sa smjernicama.					
Rad je napisan u skladu s normama standardnoga jezika.					
Ocjena					

5. SCENARIJ UČENJA

Aktivnost 1

Učenici čitaju ulomak iz Majetićeva teksta. Razgovor u kojem se potvrđuje njihovo razumijevanje teksta. Izdvajanje iz teksta:

- pripovjedačica: Afrodita (grčka božica ljubavi)
- Afroditin život duboko je povezan s umjetnošću

- Afrodita dolazi živjeti u 21. stoljeće, u Zagreb

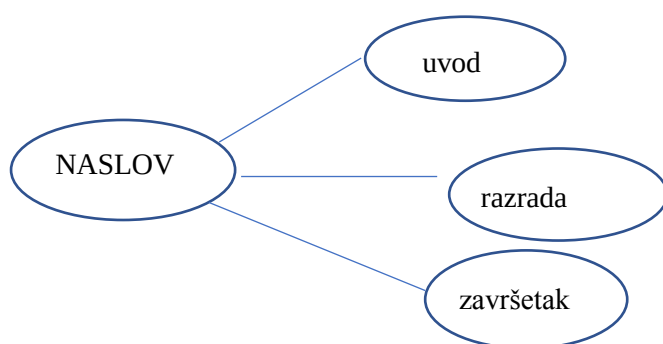
Na osnovi navedenih natuknica učenici olujom mozgova iznose asocijacije, odnosno ideje za pisanje.

Aktivnost 2

Početnim natuknicama dodaje se:

- trodijelna struktura: uvod, razrada, završetak
- pisati u skladu s normama standardnoga jezika

Učenici strategijom grozda razvijaju ideju o pisanju rada (samostalno određuju naslov rada)

SLIKA 5: Primjer grozda.

6. METODE, METODIČKI POSTUPCI I STRATEGIJE: metoda čitanja, pisanja, razgovora, strategije: oluja mozgova, grozd.

Oluja mozgova

„Prema začetniku *brainstorming* tehnike, Amerikancu Alexu F. Osbornu, tijekom provođenja *brainstorminga* potrebno je poštovati četiri pravila:

- 1. Pravilo slobode** prema kojem se sudionici potiču da budu drugačiji, da izađu iz ustaljenih okvira, slobodno razmišljaju i iznose neuobičajene ideje ili asocijacije.
- 2. Pravilo nepostojanja** kritizma odnosi se na neismijavanje, neosuđivanje i nekritiziranje tuđih ideja jer nema loših ideja, a sve ideje su dobre i jednako vrijedne.
- 3. Pravilo iznošenja što više ideja** jamči kvalitetno rješavanje problema. Ono je povezano s uvjerenjem da se do željene raznolikosti ideja dolazi nakon što se iscrpe tradicionalne ideje.
- 4. Pravilo nadograđivanja tuđe ideje** svim članovima grupe omogućuje da obogaćuju i unaprjeđuju iznesene ideje kako bi ju proširili i pretvorili u optimalno rješenje ili pak stvarali nove ideje.“⁹

⁹ <https://www.poslovnaucinkovitost.eu/kolumne/poslovanje/978-pravila-igre-brainstorminga>,

Grozd kao nastavna metoda omogućuje usustavljivanje znanja na osnovi grafičkoga prikaza u čijem je središtu ključna riječ, odnosno pojam oko kojeg se nižu drugi pojmovi koji su s njim povezani. Tako dobivamo grafički prikaz (poput grozda) na osnovi kojega učenici objašnjavaju povezanost pojmova/činjenica/informacija.

Ta je tehnika primjerena i za planiranje pismenih radova jer učenici vizualiziraju strukturu rada i u natuknicama rade podsjetnik o čemu će pisati u kojem dijelu rada. Ono što napišu potom i razrađuju.

5.1.3. PRIMJER 3 – AFRODITINO MITOLOŠKO PODRIJETLO

1. razred

Usporedno čitanje tekstova

Periodizacija književnosti; mitologija; odnos među mitološkim likovima/bogovima

ULOMAK BR. 1 – TEKST O AFRODITI (IZVOR: MREŽNA STRANICA)

„Sva grčka božanstva vezuju uza se određenu snagu i vrlinu, a Afrodita je osobito omiljena jer utjelovljuje ideju ljubavi, ljepote i ljupkosti. Afrodita je, kao božica ljubavi, simbolička personifikacija jedne od najjačih sila postojanja koja se nalazi u temelju svijeta. Ljubav je snaga koja čini da se stvari spoje, združe, povežu i time stvore nešto novo. Jedan od mnogih aspekata ljubavi Grci su predočavali uz pomoć jednog drugog, vrlo važnog drevnog božanstva, starog Erosa, Erosa Phanesa, najstarijeg od tri grčka Erosa. On predstavlja sjedinjujuću snagu ljubavi koja unosi red i harmoniju među suprotstavljene elemente od kojih se sastoji kaos i na taj način od kaosa stvara kozmos. Rasa besmrtnika nije postojala dok Eros nije spojio sastojke svijeta; iz njihova vjenčanja rodio se Uran (Nebo), Okean (Ocean), Gea (Zemlja) i nastala vječna rasa blaženih bogova. Te prvotne snage koje su oblikovale svemir danas nazivamo prirodnim zakonima. Bez snage privlačnosti dva se atoma ne bi mogla spojiti ni održati u molekuli, Zemlja ne bi na sebi mogla održati čitav niz živih bića, a Sunčev sustav svoje postojanje. Bilo da te snage zovemo gravitacijom ili nekim drugim pojmovima, u srži svake od ovih snaga nalazi se snaga privlačnosti ili snaga ljubavi. Božica Afrodita također predstavlja snagu privlačenja. Međutim, kod razmatranja pojma ljudske ljubavi, a tako i ljepote, ključno je što su drevni Grci govorili o dvije Afrodite. Afrodita Urania, nebeska Afrodita, rođena je iz morske pjene (*aphros* – grč. pjena), a Afrodita Pandemos, zemaljska Afrodita, kćer je Zeusa i Dione. Stariju Afroditu, Uraniju, neoplatoničari su također vezivali uz nebesku ljubav, ljubav duše i duha, a mlađu,

Pandemos, uz tjelesnu, ovozemaljsku ljubav. Dok Uranija izvor svoje ljubavi i ljepote pronalazi u neprolaznom svijetu bezvremenih, arhetipskih vrijednosti, Pandemos se vezuje uz materijalnu stvarnost, njene potrebe, strasti i želje. To su dva aspekta jedne te iste snage; prvi je, zbog božanske iskre u njemu, svojstven čovjeku i jedino njemu dostižan prakticiranjem vrline i onoga što je istinski humano, a drugi je svojstven animalnom svijetu, u kojem, svjesno ili nesvjesno, po inerciji sudjeluje i čovjek. Zbog toga se kaže da moći Afrodite Pandemos djeluju na sva bića koja žive na zemlji i Olimpu – osim na tri božice koje ne dotiču njene čari: Atenu, Artemidu i Hestiju. Atena je posvećena mudrosti i nutarnjoj borbenosti, Artemida lovu, prirodi i časnosti, a Hestija svetoj vatri koja gori u središtu svakog bića. Njima vlada nebeska Uranija i svoju ljubav uzdižu isključivo prema svijetu božanskih arhetipova.

Slika 6: Rođenje Venere.

Platon određuje ljubav kao težnju za ljepotom i besmrtnošću. Kao što, dakle, postoje dvije vrste ljubavi (prema onom osjetilnom i onom duhovnom), tako postoje i dvije vrste ljepote, jedna tjelesna, a druga arhetipska ili duhovna. Plotin nas podsjeća: Lijepo koje je u tijelu jest netjelesno, to jest, ono što tijelo čini lijepim arhetipska je Ljepota u kojoj sudjeluju sva pojedinačna lijepa tijela. Zaljubljene privlači tjelesna ljepota jer posjeduju nesvjesno sjećanje na ideal ljepote. Zato treba osvijestiti činjenicu da je ono što nas privlači voljenom predmetu upravo transcendentna Ljepota, a ljepota predmeta samo je njezin odraz. A što dušu čini lijepom? Vrlina je ljepota duše, i ona je istinitija od ostalih ljepota. Upravo je vrlina ono u što se Afrodita (ili naša duša) zaljubljuje.

Uz Afroditu Uraniju veže se još jedan važan pojam, a to je Zlatna Afrodita. Ona predstavlja vječnu mladost kojom je Afrodita obdarena. To je stanje u koje ljudska duša dolazi u trenucima zaljubljenosti u ono što je Vječno i ono što je Lijepo, a samim time, kako navodi Platon, i Dobro, Pravedno i Istinito. To je zanos duše koji nam omogućuje ostvarivanje vječnih ideja u

prolaznom svijetu. On ne ovisi ni o starosti ni mladosti tijela u kojem se duša nalazi jer vječna mladost nije osobina tijela. Doživjeti Zlatnu Afroditu znači dotaknuti vječnost.“¹⁰

ULOMAK 2 – TEKST O AFRODITI (IZVOR: MREŽNA STRANICA)

Afrodita

Slika 7: AFRODITA, knidska, oko 400. pr. Kr., Rim, Vatikanski muzeji

Afrodita (grčki *Ἀφροδίτη*, *Aphrodītē*), grčka božica ljubavi, ljepote i plodnosti, zaštitnica braka, obitelji i ljudske zajednice (*πάνδημος*). Prema jednoj mitološkoj verziji, Zeusova i Dionina kći, a prema drugoj rođena iz morske pjene oplodene Uranovom krvlju (po tome dobila nadimak Anadiomena). Žena šepavoga Hefesta, kojega je iznevjerila s Aresom (s kojim je imala Erosa, Antera, Deimosa, Fobosa i Harmoniju), s Dionizom (sin Prijap) i s trojanskim pastirrom Anhizom (sin Eneja). Pomaže u svemu svojim ljubimcima (Adonis, Anhiz, Paris), a ljuto kažnjava one koji preziru ljubav (Narcis, Hipolit). Njezin kult potječe iz Male Azije (usp. semitsku Aštar i egipatsku Hathor), a najviše se štovala na otocima Cipru i Kiteri. Posvećeni su joj, od životinja, golub, vrabac i zec, a od biljaka, mirta, jabuka i ruža. Antički likovni umjetnici (Kalimah, Lizip, Alkamen, Skopas, Praksitel) često su je prikazivali. U Rimljana Venera¹¹.

¹⁰ <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/simbolizam/afrodita/>

¹¹ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=710>

ULOMAK 3 – TEKST O PIGMALIONU I PRAKSITELU (IZVOR: MREŽNA STRANICA)

Pigmalion (grč. *Πυγμαλίων*, *Pygmalíōn*), mitski grčki kipar i ciparski kralj. Zaljubio se u kip žene koji je u bjelokosti sam isklesao. Afroditu mu se smilovala i oživjela taj kip. Motiv oživljenoga kipa kao nagrada ljubavlju inspiriranom umjetničkoga stvaralaštva javlja se i u pričama drugih naroda. Mit o Pigmalionu nadahnuo je, nakon Ovidija, mnoge europske književnike (J.-J. Rousseau, G. B. Shaw) i glazbenike (L. Cherubini, J. Benda, F. Suppé).¹²

Slika 8: PRAKSITEL, Apolon Saurokton, oko 340. pr. Kr., Pariz, Louvre.

Praksitel (grčki *Πραξιτέλης*, *Praksitélēs*), grčki kipar (IV. st. pr. Kr.). Učenik svojega oca Kefizodota. Uz Skopu i Lizipa najznačajniji grčki majstor kasnoga klasičnog stila. Djelovao približno od 365. do 320. pr. Kr. Iako se tematski kreće u krugu herojsko-mitskoga svijeta, njegovi kipovi božanstava oblikovani su poetski suptilno i intimno, bez nadzemaljske uzvišenosti. Od kipova, sačuvanih u rimskim kopijama, ističu se *Apolon Saurokton* (oko 340. pr. Kr.) i *Afrodita Knidska* (oko 330. pr. Kr.), prva velika grčka skulptura koja u goloj božici otkriva zemaljsku ljepotu ženskoga tijela. Njegovo jedino izvorno djelo, *Hermes s malim Dionizom*, izvedeno u parskome mramoru, na kojem su sačuvani tragovi boje, otkriveno je 1877. u Herinu hramu u Olimpiji (danas u muzeju u Olimpiji). Snažno je utjecao na helenističke kipare.¹³

¹² Pigmalion. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48179>>.

¹³ Praksitel. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49936>>.

ULOMAK 4 – ALOJZ MAJETIĆ, *AFRODITIN KLJUČ*

„Oživjela sam kip prekrasne žene koju je iz slonove kosti stvorio Pigmalion. Zaljubio se u kip, volio je ženu od slonove kosti. Sve je činio kao da je živa, ništa nije pomoglo. Na kraju je mene zamolio da je oživim i, da, htjela sam i mogla, oživjela sam kip. Čak su imali kćer Pafu! Ja, Afrodita, jesam li dala snagu mrtvom predmetu da uzvрати ljubav čovjeku koji je predmet volio kad u njemu nije bilo ništa osim ljepote? Čak su i kćer imali, od čega? Od čega je stvorena njihova kći Pafa? Od ljepote, od majstorove ljubavi i od mogega daha!

Hoću li ikad izaći iz slike? Hoću li se iz slike preseliti u svijet kao što sam se iz svijeta preselila u skulpturu, a neznano koliko vremena poslije iz skulpture u sliku? Ako izađem iz slike, hoću li naći nekoga tko će mi htjeti odgovoriti živim li zbog toga što sam božica, ili zbog toga što sam skulptura i slika ili zbog toga što me svjetlost voli i pokazuje me samo kad sam lijepa?

Moj muž Hefest kuje mačeve. Čujem kako teškim čekićem udara po užarenom željezu. Svjetlost pršti oko njegova nakovnja. Jesam li skupila raspršenu svjetlost u svome tijelu? Nastaje li tako ljepota? Ružni, hromi Hefest od početka svijeta do vječnosti kuje munje, kacige, štitove, lukove i strijele, ali umjetnost ne tali njegovo željezo. Jest, i Hefest je bog, ali živi zanijet rugobom. Praksitel i on ne gledaju istim očima. Hefest nikada nije shvatio moju ljepotu. On je od svjetlosti pravio mrtve predmete, a svjetlost od mene stvarala je život i ljepotu.“ (Majetić 2018: 9-10)

1. TEMA: Književnost u vremenu

Razred: 1. razred

2. ISHODI UČENJA NA RAZINI PREMETNOGA KURIKULA

A.1.3. Učenik čita u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika.

A.1.1. Učenik opisuje i pripovijeda u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja.

B.1.3. Učenik prepoznaje i opisuje književni tekst u književnopovijesnom, društvenom i kulturnom kontekstu.

3. ISHODI UČENJA NA RAZINI AKTIVNOSTI

Učenik objašnjava strukturna obilježja teksta pripadajućega funkcionalnog stila i oblika.

Učenik izdvaja informacije prema svrsi čitanja.

Učenik razlikuje informacije po važnosti.

Učenik određuje glavne ideje u tekstu.

Učenik objašnjava osnovna i prenesena značenja.

Učenik oblikuje natuknice, nacrt i logično strukturiran tekst prema obilježjima vrste teksta koji govori.

Učenik uočava razlike i sličnosti u djelima nastalima u različitim povijesnim, društvenim i kulturnim kontekstima.

4. VREDNOVANJE

Učenici izrađuju grafički organizator o grčkim bogovima (na osnovi informacija iz tekstova s mrežnih stranica).

Na osnovi ulomka iz književnoga teksta učenici izrađuju grafički organizator o književnom liku, o njegovoj psihološkoj, fizičkoj, moralnoj karakterizaciji.

5. SCENARIJ UČENJA

Aktivnost 1

Učenici dobivaju zadatak napraviti grafički organizator na osnovi tekstova s mrežnih stranica.

Mogu raditi u skupinama, tako da svaka skupina čita jedan tekst.

Aktivnost 2

Članovi skupina usmeno objašnjavaju svoje grafičke organizatore o mitološkim likovima ostalima u razredu (grafički organizatori mogu se raditi na plakatima koje će učenici pokazati razredu i objasniti ih).

Aktivnost 3

Čitanje ulomka iz Majetićeva djela.

Učenici uočavaju da je u ulomku Afrodita književni lik i da pripovijeda u prvom licu. Učenici zaključuju kako se iz ulomka mogu izdvojiti obilježja njezine fizičke (iznimna ljepota), psihološke (želja da oživi i proživi ljubav) te moralne (pravo na život i ljubav) karakterizacije.

6. METODE, METODIČKI POSTUPCI I STRATEGIJE: čitanja, pisanja, razgovora, izrade grafičkoga organizatora.

5.1.4. PRIMJER 4 – ODNOS PREMA UMJETNOSTI I PREMA LJEPOTI

2. razred

Usporedno čitanje ulomaka iz književnih djela (Antun Gustav Matoš, *Lijepa Jelena*; Alojz Majetić, *Afroditin ključ*). Prepoznavanje i objašnjenje odnosa prema umjetnosti i prema ljepoti prepoznatljivim u ulomcima.

ULOMAK 1 – ALOJZ MAJETIĆ, *AFRODITIN KLJUČ*

„Umjetnici su uvijek bili izvan svih tumačenja. Bili su i ostali neprotumačivi. Sa mnom su se dobro namučili. Botticelli je mene uobličenu u rimski spomenik itekako morao razvlačiti da bih bila ovako vitka, gotovo me htio iz prvog stoljeća prenijeti preko petnaestog u ovo gdje sam sada. Umjetnici mogu biti jači od nas bogova. Oni mogu dlijetima i kistovima svladavati vrijeme. Ja se moram svaki put rađati. Godinama tražim sjećanja. Čak ne znam gdje bih ih mogla naći. Sjećanja su svugdje razbacana. Nitko ne zna reći gdje su. Nitko ne zna tko sam. Dane i dane potrošim dok saznam nešto o sebi. Venera mi ne želi šaptati odgovore koje tako jako trebam.

Tomica je htio poručiti da sam živjela u Botticellijevu vremenu i da bih tamo mnogo lakše našla svoje izgubljene sastojke nego što ću živjeti u njegovu kaotičnom vremenu gdje i oni koji su odavde jedva znaju tko su i što su. Nije trebao pobjeći. Što ga je moglo toliko uplašiti?

Neću reći da čovjek njegova znanja nije dobronamjeran. Ipak, Tomica premalo zna o meni. Nije se ni pitao kako sam se zatekla u njegovu vremenu. On se bavi umjetninama i tu je kao riba u moru. Ali ja nisam umjetnina. Ni Botticellijeva ni Praksitelova! Ja sam žena jednako tjelesna kao sve žene svijeta, jednako bestjelesna kao sve božice svijeta. Toga se Tomica uplašio. Nitko ne razumije svjetove drugog čovjeka i drugog boga.“ (Majetić 2018: 107)

TEKST 2 – MATOŠEVA NOVELA *LIJEPA JELENA* (učenici čitaju novelu u cijelosti)

1. TEMA: Ljepota u Matoševu stvaralaštvu

Razred: 2. razred

2. ISHODI UČENJA NA RAZINI PREMETNOGA KURIKULA

B.2.2. Učenik uspoređuje književne tekstove prema temi ili žanru.

B.2.3. Učenik uspoređuje književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst.

3. ISHODI UČENJA NA RAZINI TEME

B.2.2. Učenik uspoređuje književne tekstove na sadržajnoj, izraznoj i idejnoj razini primjenjujući književnoteorijske pojmove vezane uz prozne vrste, poetske vrste i dramske vrste.

B.2.3. Učenik uspoređuje književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst.

4. ISHODI UČENJA NA RAZINI AKTIVNOSTI

Učenici uspoređuju odnos prema ljepoti, umjetnosti i ljubavi izražen u dvama različitim tekstovima.

5. VREDNOVANJE

Učenici mogu koristiti grafički organizator – grozd kojim će usporediti dva različita teksta. To je vrednovanje za učenje.

6. TIJEK NASTAVNOGA PROCESA / SCENARIJI UČENJA

Aktivnost 1

Nakon analize Matoševe novele, učenici objašnjavaju odnos pripovjedača prema umjetnosti, ljepoti, ljubavi, životu.

Potom čitaju Majetićev tekst i rade grafički organizator u kojem će objasniti Majetićev odnos prema ljepoti, ljubavi, životu.

Očekivani rezultati:

Pitanje umjetnika koji, prema Majetiću, mogu biti jači od bogova. („Oni mogu dlijetima i kistovima svladavati vrijeme.“) Matošev pripovjedač je umjetnik, slikar. On zarađuje od slikarstva, ali i traga za savršenstvom – savršenom ženom koja mu, kad je pronade, mefistovski uzima dušu i uzrokuje njegovu propast.

U Matoševoj noveli pripovjedačev susret s Psihom u Louvreu znači prekretnicu u njegovu doživljaju žene („Kada dođoh prvi put u Louvre, ne zanimaše me toliko čuvena meloska Venera, ali pošto vidjeh božansku, na lakat naslonjenu Psihu, u ritmovima plašta kao u melodijama stroge strofe, padoh ničice i na čudo čuvara jecah i plakah, jer slabost suze imam samo u oduševljenju za ljepotu, za ženu.“ Matoš 1993: 211)

Miloska Venera – mramorni kip iz II. st. pr. Kr. pronađen na grčkom otoku Milosu te Psihe – grčka ljepotica u koju je bio zaljubljen bog ljubavi Amor predstavljaju simbol ljudske čežnje za božanskom ljubavi.

Zato Matoševu novelu i citirani ulomak iz Majetićeva *Afroditina ključa* možemo uspoređivati po pitanju/problemu umjetnosti i umjetnika te pitanju odnosa čovjeka prema ljepoti. Ulomak iz Majetićeva teksta ukazuje na poimanje Afroditine ljepote danas, ona je savršena jer objedinjuje tjelesnu ljepotu svih žena i bestjelesnu ljepotu svih božica. To je svojevrsna definicija ljepote koju prepoznajemo u tekstu.

Matoševa definicija ljepote možda je i slična Majetićevoj: „I stadoh tražiti novu ljepotu, pravu ljepotu, gdje je oblik tek predgovor knjige o duši.“ (Matoš 1993: 211).

Aktivnost 2

Učenici čitaju i objašnjavaju svoj grafički organizator.

6. METODE, METODIČKI POSTUPCI I STRATEGIJE

Čitanja, pisanja, razgovora, izrada grafičkoga organizatora.

5.1.5. PRIMJER 5 – LJEPOTA U BAUDELAIREOVU PJESNIŠTVU I LJEPOTA DANAS

3. razred

Baudelaireovo poimanje ljepote (*Ljepota; Himna ljepoti*). Usporedba s današnjim poimanjem ljepote i ljubavi (*Majetić, Afroditin ključ*).

PJESMA 1 – CHARLES BAUDELAIRE, *LJEPOTA*

Charles Baudelaire

LJEPOTA

Da, ja sam lijepa, ljudi, ko skamenjena sanja!
Pred moje jedre dojke, čar, u kamen sklesan,
stvoren tek za ljubav, za pjesnike vruć nesan,
a ipak vječan, stvaran, draž iskonskog postanja!

Ja carujem azurom, tajnu sfinge krijem,
jer imam snježno srce, labuđu bjelinu;
a mrzim pokret, jer narušava bitninu,
i nikad ne plačem, nikad se ne smijem.

A pjesnici pred mojim uzvišenim stasom,
što podsjeća ih na stav gordih spomenika,
te, predani svom daru, ne škrtare časom;

jer ja, da očaram svog vjernog ljubavnika,
ja imam zrcala što svemu draži daju:
te oči, krupne oči, koje vjerno sjaju!

Preveo Vladimir Gerić

PRIMJER 2 – CHARLES BAUDELAIRE, *HIMNA LJEPOTI*

Charles Baudelaire

HIMNA LJEPOTI

Stižeš li iz nebeskih il' ponornih dubina,
Ljepoto? Tvoj je pogled i pakla pun i neba
Jer zrači dobročinstvom i širi mrak zločina,
I zato te sa vinom usporediti treba.

Dan se u tvome oku i smrkava i sviće,
Mirise rasprostireš ko dažd kroz večer vrelu,
Usne su ti amfora, poljupci su ti piće
Što slabost da junaku, djetetu dušu smjelu.

Dolaziš li sa zvijezda ili iz provalija?
Nasumce siješ radost, nasumce patnju zadaš.
Uz skut ti se Sudbina kao pas vjeran zbija,
Ne polažeš račune, a ipak nad svim vladaš.

Mrtvima se, Ljepoto, ti rugaš dok ih gaziš;
Najmanje ljubak ukras na tebi nije Strava,
A Umorstvo, taj nakit što čuvaš ga i paziš,
Zaljubljeno ti gordim trbuhom poigrava.

Leptir što k tvom plamenu, o svijećo, leti pjano
Goreći blagosilja buktinju tvoju jarku.
Ljubavnik, nad draganom nadnesen zadihano,
Izgleda ko samrtnik što ljubi svoju raku.

Da li si stvor nebeski il' pakleni, svejedno,
Ljepoto! Moćna zvijeri, prostodušna i grozna!
Ako tvoj pogled, osmijeh i hod mom duhu žednom
Šire Beskraj željeni koji ja još ne spoznah!

Sirena si, Anđeo, od Đavla ili Boga?
Svejedno, kad postojiš – baršunooka vilo,
Mirise, ritme, sjaju, kraljice bića moga –
Da bi svijet manje ružan i vrijeme lakše bilo!

Preveo Nikola Bertolino

PRIMJER 3 – ULOMAK IZ MAJETIĆEVA ROMANA *AFRODITIN KLJUČ*

„– Okreni glavu od mene, Matko. Nije mi dobro pred tvojim plastičnim pogledom. Ne snalazim se. Ne mogu odgonetnuti od čega je tvoja ljubav. Ne znam što voliš u meni.

Matko se odmaknuo za širinu dlana (...) Udahnio je i rekao:

– Moja je ljubav od tvojeg mirisa, Afrodito. Ti si dio mogega života.

– Ti nisi dio mogega života, Matko.

Gledao me zbunjeno. Još se malo odmaknuo i jedva je disao.

– Ne mogu ni zamisliti da me ne voliš – konačno je izgovorio.

– Ljubavi, Matko, ti si sav moj život.

– Volio bih te razumjeti. Pomogni mi...

Gledala sam kroz njega. Željela sam ga razumjeti, ali i sve ono od čega sam ja stvorena.

– Nisam sama, ljubavi. Toliko nas ima u meni da više ne znam koja sam ja. Moji susjedi iz svih su djevojaka sastavljali tu jednu koja bih trebala biti ja. Pošteno su se trudili da bi imali djevojku koju će svi voljeti. Vjerovali su da će im biti lakše i ugodnije živjeti ako budu znali kako izgleda žena koju bi svi uzeli za ruku i odveli u svoj dom.

Matko se prisjećao koje su sve žene u njegovu životu bile zaštitni znak ljepote. Svakih nekoliko godina pojavljivali bi se drukčiji modeli i svi su ih željeli imati ili slijediti. Golemi trgovački lanci preko njih su prodavali svoju robu, zahuktavale se tekstilne i modne industrije, naočale su bile usklađene s crtama njihova lica, obuća je ulazila u njihova stopala i penjala se do gležnjeva, listova, koljena, pa i još i još, ponekad i do kukova. Puderi, ruževi za usne, grudnjaci, gaćice (...) čarape, hm, da, čarape, sokovi, vina, saloni, butici, frizeraji, revije, pola interneta, jelovnici, dermatologija, namještaj, automobili, bicikli, gliseri, romani, sapunice, holivudi i bolivudi... Sve je to bilo za sljedbenice one jedne koja je u tom trenutku bila eksponat broj jedan na ljestvici ženske ljepote. Sve druge bile su u sjeni. Nema žene koja pristaje biti u sjeni. Svaka bi htjela biti kraljica. Ništa im nije bilo teško da ulože sve što imaju ne bi li bile što bliže onoj na vrhu. Trka je bila nemilosrdna.

Matko je u meni vidio svaku koja je bila na vrhu ljepote. Koju god bi zamislio, zapazio bi njene crte u mojem obličju.

– U tebi su naslikane i odslikane sve ljepotice svijeta. Ne smiješ me napustiti. Gdje bih našao i osvojio tolike ljepotice.“ (Majetić 2018: 26-27)

1. TEMA: Ljepota ružnoće

Razred: 4. razred

2. ISHODI UČENJA NA RAZINI PREMETNOGA KURIKULA

B.3.1. Učenik izražava svoj literarni doživljaj i uspoređuje svoje stavove sa stavovima drugih čitatelja.

B.3.2. Učenik uspoređuje književne tekstove iste teme ili žanra nastale u različitim književnopovijesnim razdobljima.

B.3.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut tekstom.

3. ISHODI UČENJA NA RAZINI AKTIVNOSTI

Učenik izražava svoj literarni doživljaj teksta.

Učenik potkrepljuje primjerima svoje mišljenje i stavove.

Učenik povezuje tekst s aktualnim situacijama na temelju iskustva.

Učenik uspoređuje svoj literarni doživljaj s doživljajima drugih učenika.

Učenik prepoznaje univerzalne teme i predodžbe u književnim tekstovima različitoga vremena i mjesta nastanka.

Učenik analizira povezanost književnoga teksta s drugim tekstovima prema obradi književne teme, uporabi književnih tehnika, zajedničkim motivima i predodžbama.

Učenik oblikuje rad služeći se različitim tehnikama, oblicima izražavanja i medijima.

4. VREDNOVANJE

Izrada plakata.

5. SCENARIJ UČENJA

Aktivnost 1

Učenici objašnjavaju odnos prema ljepoti koji se može iščitati iz Baudelaireove pjesme *Ljepota*. Očekivani rezultati: Odnos prema ljepoti kojoj teže pjesnici, odnosno umjetnici. Ljepota je poput „skamenjene sanje“, a ipak „nesan... vječan, stvaran“. U tom oksimoronu i metafori krije se oprečnost doživljaja ljepote, te tajnovite, nepokretne bjeline sa snježnim srcem.

Pjesnici su poput ljubavnika, očarani pred njenim očima koje su poput zrcala i koje vječno sjaju. Učenici će zaključiti kako je ljepota uzvišena i da su pjesnici ti koji je žele osvojiti. Oni se zrcale u njezinim očima i pokušavaju odgonetnuti njezinu tajnu. Pitanje je kojim to pjesnicima uspijeva.

Aktivnost 2

Učenici komentiraju odnos prema ljepoti koji se može iščitati iz Baudelaireove pjesme *Himna ljepoti*.

(Učenici će prepoznati da pjesnik postavlja pitanje o podrijetlu ljepote (dolazi li iz dubina nebeskih ili ponornih, sa zvijezda ili s provalija). Pjesnik ističe njezina obilježja, pogled „i pakla pun i neba / Jer zrači dobročinstvom i širi mak zločina“) te uspoređuje ljepotu s vinom („I zato te s vinom usporediti treba.“).

Opet uočavamo antitezu između visina i dubina te činjenicu da je čovjek neprekidno između ovih dviju krajnosti, osobito pjesnik koji je opijen ljepotom – koja nikome ne polaže račune, ali svima vlada. Doživljava se i olfaktivno: „Mirise rasprostireš ko dažd kroz večeru vrelu,“. Mnogi lete prema plamenu ljepote (leptiri i ljubavnici), opijeni, na granici između života i smrti.

Na kraju pjesnik ističe da je potpuno svejedno odakle dolazi ljepota, ona pjesnicima zadaje i radost i patnju, ona je „baršunooka vila“, potpuno personificirana „kraljica bića“ pjesnikova koja mu omogućuje da svijet postane manje ružan i da vrijeme postane lakše („Mirise, ritme, sjaju, kraljice bića moga – / Da bi svijet manje ružan i vrijeme lakše bilo!“).

Aktivnost 3

Na osnovi *Vennova dijagrama* učenici uspoređuju obje pjesme. (Očekivani rezultati: Na osnovi interpretacije navedenih pjesama, učenici će odrediti Baudelaireovo poimanje ljepote kao ideala kojem teže pjesnici. Pjesnik propituje podrijetlo ljepote, dvojeći između rajskoga i paklenoga prostora. Pjesnici se zrcale u očima ljepote i nastoje ju osvojiti.

U pravilu nije bitno podrijetlo ljepote, važno je da pjesniku ona omogućuje da svijet doživljava manje ružnim i da mu olakša protjecanje vremena.)

Aktivnost 4

Učenici iznose svoje poimanje ljepote, zapisuju olujom mozgov, ono što im uz ljepotu pada napamet.

Aktivnost 5

Učenici objašnjavaju i komentiraju odnos prema ljepoti prepoznatljiv u Majetićeveu tekstu. (Učenici će prepoznati odnos prema ljepoti predmeta u konzumerističkom društvu. Ljepota žene povezuje se s manekenkama i njihovom načinu prezentiranja ljepote – hod, stas, izgled, šminka. Učenici će komentirati kako mediji nameću ideal ljepote i navode potrošače na što veću potrošnju. Učenici će izdvojiti motive iz Baudelaireovih pjesama i motive iz Majetićevea teksta te ih usporediti, odnosno objasniti u kontekstu djela i usporedbi s drugim djelima. Učenici komentiraju Baudelaireovo povezivanje ljepote sa ženom i utjecajem žene na njega i njegove osjećaje, ali i na razmišljanje o prirodi ljepote i njezinu podrijetlu. Tako se ljepota diže na jednu višu razinu, od ljepote žene do ljepote općenito, odnosno dotiče ljepotu kao estetsku univerzalnu kategoriju.)

Aktivnost 6

Učenici će oblikovati osnovne misli s nastavnoga sata na plakatu, u obliku *Vennova dijagrama*, natuknica, tablice... Mogu se poslužiti i nekim programom na računalu, npr. digitalni alat *Canva*, preko kojega mogu (za domaću zadaću) napraviti grafikon, slikoniz, plakat ili sličan (audio)vizualni sadržaj. Prelazak na online nastavu podrazumijeva i poticanje učenika na uporabu digitalnih alata. U okviru projekta *Škola za život* objašnjava se uporaba određenih alata tako da učenici ne trebaju sami istraživati, nego im se videolekcijom objasni kako upotrijebiti određeni digitalni alat. Tako se uporaba digitalnoga alata *Canva* objašnjava na poveznici <https://www.youtube.com/watch?v=uHh36Zij6pA>.

6. METODE, METODIČKI POSTUPCI I STRATEGIJE: čitanja, pisanja, razgovora, Vennov dijagram, izrada plakata.

5.1.6. PRIMJER 6 – LJEPOTA UMJETNIČKOG DJELA

4. razred

Umjetnik i umjetnina. Umjetnik kao božanski stvaratelj: iz kaosa oblikuje kozmos.

Ranko Marinković, *Andeo* – Alojz Majetić, *Afroditin ključ*

ULOMAK 1 – RANKO MARINKOVIĆ, *ANDEO*

„Noge su same ušle u papuče i produljile s njima prema vratima. Kako tijelo ipak sluša, bez boli, bez opiranja! Tlo pod nogama, čvrsto, solidno i taj prostor uokolo, uslužan, podređen! Osjeti se strahovito vertikalnim, ljudskim među patuljastim, četveronožnim stvarima, podmuklo skrivenim u mraku. Tehnika kretanja u prostoru se, gle, ne zaboravlja, a njemu se žuri kao nasmrt žednu čovjeku koji je začuo žuborenje vode. Htio se napojiti na svom djelu žestoke, otrovne snage, kao na otrovanom izvoru...

U predsoblju je visjela njegova stara bunda i ključ od radionice. Na dvorištu je mlada proljetna noć i neka nepojmljiva blaga svjetlost zvijezda. A pod zvijezdama, u opalno plavo nebo urezala se čvrsta silueta bedema mrtvoga grada s kupolama, kao bagdadska kubeta u nebo Alahovo.

Dvorište je tiho počivalište nerođenih oblika; leže posvuda grubi, neistesani blokovi kamenja u svojoj podmukloj amorfnosti kao neukroćene zvijeri. Prolazi majstor između još nerođenih lica, neoslobođenih pokreta kao silni Stvaralac što prolazi kroz Kaos. Lijevo i desno leži mrak i tamne mase nerođenih svjetova, a on stupa vijugavom mliječnom stazom, posutom bijelom kamenom prašinom, kao da se silna masa sitnih zvijezda prostrla pod njegovim nogama.“

(Marinković 1981: 155-156)

ULOMAK 2 – ALOJZ MAJETIĆ, *AFRODITIN KLJUČ*

„JESAM LI OD NEKOGA SAZNALA da sam imala mramorno tijelo? Je li u njemu bio ovaj moj mozak? Vidim li Praksitelove ruke? Vidim li oštricu koja je skidala viškove mramora i ostavljala moju savršenost? Jesam li ja ona koja je sjedila u njegovoj blizini da bi mogao provjeravati slijedi li oštrica crte mojih nogu, bedara, bokova, dojki, usana? Je li njegova oštrica bila od svjetla? Jesam li ja bila samo u njegovu sjećanju? Jesam li sada sjećanje na njegova sjećanja?“ (Majetić 2018: 9-10.)

1. TEMA: Stvaranje

Razred: 4. razred

2. ISHODI UČENJA NA RAZINI PREDMETNOGA KURIKULA

B.4.1. Učenik izražava svoj literarni doživljaj i objašnjava stav o književnome tekstu.

B.4.2. Učenik opisuje različite interpretacije književnih tekstova s obzirom na pristup usmjeren čitatelju, književnom tekstu ili piscu.

A.4.4. Učenik piše raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja.

3. ISHODI UČENJA NA RAZINI AKTIVNOSTI

Učenik izražava svoj literarni doživljaj teksta.

Učenik potkrepljuje primjerima svoje mišljenje i stavove.

Učenik izdvaja pojedinosti koje su ga se dojmile i potaknule na razmišljanje.

Učenik uspoređuje dva teksta na razini teme i na razini motiva, sličnih i različitih. Učenik zauzima stav o izraženim mislima o umjetnosti.

Učenik piše esej prema smjernicama s određenim brojem riječi.

4. VREDNOVANJE

Vennov dijagram

Esej

5. SCENARIJ UČENJA

Aktivnost 1

Učenici iznose svoje mišljenje o estetskom u umjetnosti. Objašnjavaju umjetnost kao komunikaciju između umjetnika i primatelja preko umjetničkog djela.

Aktivnost 2

Učenici čitaju ulomke iz navedenih tekstova (pretpostavka je da Marinkovićevo djelo poznaju u cijelosti).

Učenici crtaju Vennov dijagram u koji će u natuknicama upisati posebnost svakoga teksta te njihovu sličnost. Očekivani rezultati: u ulomku iz Marinkovićeve teksta majstor Albert Knez, smrtno bolestan prolazi kroz dvorište, noću, zadnjim životnim snagama u potrazi za žestokom, otrovnom snagom.

Doživljaj umjetnosti, odnosno umjetničkog stvaranja kao žestoke snage koja truje umjetnika, odnosno koja ga može i razoriti.

Dvorište je „počivalište nerođenih oblika“.

Majstor/kipar/klesar je taj koji daje život neisteesanim blokovima kamenja.

Doživljaj majstora kao božanstva: „Prolazi majstor između još nerođenih lica, neoslobođenih pokreta, kao silni Stvaralac što prolazi kroz kaos.“

Alegoričnost ulomka: majstor kao Stvaralac, kao božanski stvaratelj koji Kaos pretvara u (svoj vlastiti) Kozmos. On oslobađa lica, pokrete iz amorfne materije.

U ulomku iz Majetićeve teksta u Afroditinu razmišljanju prepoznamo također majstora, kipara. On je taj koji je iz (amorfne kamene mase) skidao viškove mramora i „oslobodio“ Afroditino savršeno tijelo. Pitanja koja se pritom otvaraju su: Je li postojao model ili je majstor radio prema sjećanju? Ako je radio prema sjećanju, onda su sve te savršene umjetnine sjećanja na majstorova sjećanja.

U oba ulomka problematizira se umjetničko stvaranje i majstor, kipar, stvaratelj koji stvara ljepotu.

Aktivnost 4

Čitanje i komentiranje *Vennovih* dijagrama.

Aktivnost 5

Učenici sami oblikuju smjernice za pisanje eseja. (Moguće smjernice: Iznesi svoje mišljenje o važnosti umjetnosti u životu suvremenog čovjeka. Kako doživljavaš umjetnike kipare, odnosno klesare nakon pročitanih tekstova.

Koju ideju afirmira Marinković i iznesi svoje mišljenje o njoj.

Zašto se umjetničko djelo može promatrati kao sjećanje umjetnikova sjećanja?

Je li Albert Knez bio umjetnik ili obrtnik? Obrazloži svoj odgovor.)

Aktivnost 6

Učenici čitaju smjernice i oblikuju, uz nastavnikovu pomoć, opisivače za ocjenjivanje eseja.

(Mogući opisivači:

Rad ima trodijelnu strukturu.

U radu su odgovori i tražena objašnjenja na sve smjernice.

Rečenice u radu su međusobno povezane i stavovi su jasno izrečeni i argumentirani.

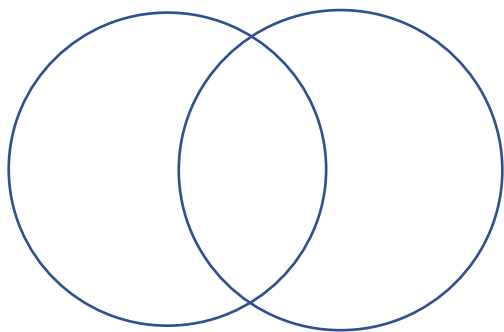
Rad je napisan u skladu s normama standardnoga jezika.)

Učenici esej mogu napisati za domaću zadaću.

6. METODE, METODIČKI POSTUPCI I STRATEGIJE

Vennov dijagram: sažimanje, usporedba, usmeno izražavanje, čitanje, pisanje, razgovor

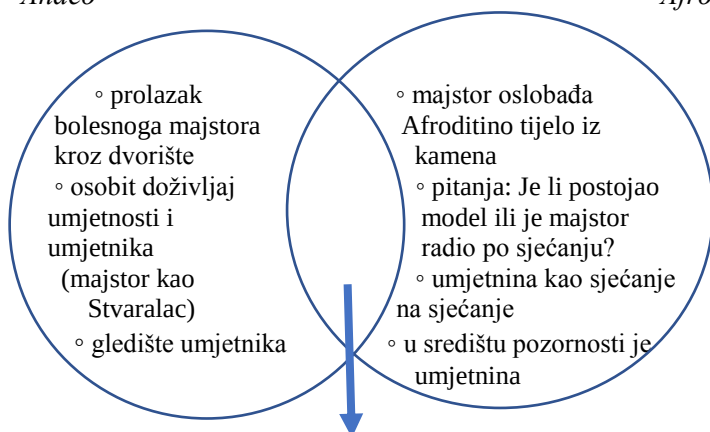
Vennov dijagram omogućuje usporedbu dvaju pojmova, tekstova, djela pri čemu se ističu različitosti, odnosno sličnosti. To je vizualno pomagalo u kojem učenici upisuju natuknice u krugove, a sličnosti u presjek tih krugova.

Primjer Vennova dijagrama za nastavni sat na osnovi ulomaka iz Marinkovićeve i Majetićeve teksta:

Ranko Marinković,
Anđeo

Alojz Majetić,
Afroditin ključ

- problematizacija umjetničkoga stvaranja
- problematizacija stvaratelja, umjetnika
- umjetnina kao ljepota

6. Zaključak

Otvorenost kurikula Hrvatskoga jezika, odnosno njegova usmjerenost na ishode učenja, omogućuje nastavniku osmišljavanje nastavnih sati na osnovi različitih sadržaja iz književnih i neknjiževnih djela.

Problematizacija umjetnosti, umjetničkoga stvaranja, estetskog u umjetničkim djelima provlači se, u sadržajnom smislu, kroz sve godine učenja u srednjoj strukovnoj školi. Nastavnik samostalno odlučuje što će od toga artikulirati i preko kojih kanonskih i nekanonskih djela. Zato je *Afroditiin ključ* Alojza Majetića moguće uključiti u usporedno čitanje, odnosno uspoređivanje s različitim djelima te sam u radu nastojao pokazati te mogućnosti, u okviru nastave Hrvatskoga jezika, obuhvaćanjem svih razreda srednjoškolskoga strukovnog obrazovanja.

Koliko će od toga moći ostvariti i u kojem kontekstu ovisi o učenicima, odnosno o nastavnikovoj procjeni koje ishode želi ostvariti i jesu li mu primjereni tekstovi koje predlažem u ovom diplomskom radu.

Pritom je sigurno da će nastavnik i sam procijeniti u kojoj mjeri može uključiti predložene ulomke i povezati ih s nekim sadržajima po vlastitu nađenju.

Budući da je novi kurikulum iz Hrvatskoga jezika tek od školske godine 2020./21. u redovitoj primjeni u prvom, drugom i trećem razredu strukovnih škola, za očekivati je da će nastavnici rado vidjeti prijedloge za organizaciju nastavnoga sata kako bi se i sami nadahnuli za osmišljavanje nastave.

Nije lako proći put od zadanih sadržaja do otvorenosti sadržaja i samostalnoga kreiranja i odlučivanja o sadržajima koji se mogu primijeniti u ostvarivanju ishoda učenja. Na nastavniku je da mnoge literarne tope „nekako dovede u red“, kako bi Majetić rekao te da omogući učeniku da ne zaluta u labirintima književnosti, nego da mu oni daju ključ za izlaženje iz stvarnih, životnih labirinata ili da mu, kako je lijepo rekao Baudelaire, olakšaju protjecanje vremena i stvarnost učine manje ružnom.

7. Literatura

- Baudelaire, Charles. 2016. *Cvijeće zla*. Šareni dućan. Koprivnica.
- Baudelaire, Charles. 2018. *Cvijeće zla*. Fraktura. Zaprešić.
- Donat, Branimir. 1978. *Brbljava sfinga*. Znanje. Zagreb.
- Flaker, Aleksandar, 1983. *Proza u trapericama : prilog izgradnji modela prozne formacije na građi suvremenih književnosti srednjo- i istočnoevropske regije*. Liber. Zagreb.
- Gombrich, E. H. 1999. *Povijest umjetnosti*. Golden makreting. Zagreb.
- Ivačković, Ivan, 2013. *Kako smo propevali : Jugoslavija i njena muzika*. Laguna. Beograd.
- Leksikon hrvatske književnosti*. 2008. Ur. Dunja Detoni Dujmić. Školska knjiga. Zagreb.
- Leksikon hrvatskih pisaca*. 2000. Ur. Dunja Fališevac, Krešimir Nemec, Darko Novaković. Školska knjiga. Zagreb.
- Majetić, Alojz. 2018. *Afroditin ključ*. VBZ. Zagreb.
- Marinković, Ranko. 1981. *Izabrana djela I. Ruke – Glorija – Eseji*. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.
- Marzano, Robert J., Pickering, Debra J., Pollock, Jane E. 2006. *Nastavne strategije, kako primijeniti devet najuspješnijih nastavnih strategija*. Educa. Zagreb.
- Matoš, Antun Gustav. 1993. *Izbor iz djela*. Školska knjiga. Zagreb.
- Nemec, Krešimir. 2003. *Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000 godine*. Školska knjiga. Zagreb.
- Nemec, Krešimir. 2020. *Leksikon likova iz hrvatske književnosti*. Ljevak. Zagreb.
- Prosperov Novak, Slobodan. 2003. *Povijest hrvatske književnosti*. Golden Marketing. Zagreb.
- Reiter, Markus, Schleider, Tim. 2011. *Kultura i sve što morate znati o njoj*. Mozaik knjiga. Zagreb.
- Rosandić, Dragutin. 2005. *Metodika književnoga odgoja*. Školska knjiga. Zagreb.
- Slavić, Dean. 2011. *Peljar za tumače*. Profil. Zagreb.

Solar, Milivoj. 2006. *Rječnik književnoga nazivlja*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.

Mrežni izvori:

Afrodita. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=710>>.

Cuculić, Kim. 2018. Razgovor s književnikom Alojzom Majetićem: 'Jedne večeri Afrodita mi se uvukla u krevet...'. <http://www.novolist.hr/Kultura/Knjizevnost/Razgovor-s-knjizevnikom-Alojzom-Majeticem-Jedne-veceri-Afrodita-mi-se-uvukla-u-krevet>

Domitran, Ivana. 2014. Pravila igre brainstorminga. <https://www.poslovnaucinkovitost.eu/kolumne/poslovanje/978-pravila-igre-brainstorminga>
Upute za rad u alatu Canva. <https://www.youtube.com/watch?v=uHh36Zij6pA>

Domović, Annabel, 2015. *Cenzura u SFRJ i frankističkoj Španjolskoj*, [diplomski rad](#)

Dragojević, Ivan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16129>>.

Ivanjek, Željko. AFRODITIN KLJUČ - SUVREMENE AVANTURE ANTIČKE BOŽICE
Književni klasik Alojz Majetić objavio je novi roman prije dva tjedna, oko svog 80. rođendana. Jutarnji list. 2018. <https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/suvremene-avanture-anticke-bozice-knjizevni-klasik-alojz-majetic-objavio-je-novi-roman-prije-dva-tjedna-oko-svog-80-rodendana/7872666/>

Jergović, Miljenko. 2011. Kršćanin, disident i partizan. <https://www.jergovic.com/subotnja-matineja/krscanin-disident-i-partizan/>

Kolanović, Maša. 2010. *Jedan roman i omladina na putu bratstva: poetika otpora Čangija Alojza Majetića*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru. Zadar. https://www.unizd.hr/Portals/0/pdf/2010_09_09_Desnicini_susreti_knjizica_sadrzaj.pdf

Majetić, Alojz. Heidegger. <https://blog.dnevnik.hr/heidegger/?page=blog&subdomain=heidegger>

Narodne novine. 2019. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za srednje strukovne škole na razini 4.2. U Republici Hrvatskoj. NN 10/2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_214.html

Nepoznati autor. Adem Demaçi - 1991., Kosovo. Europski parlament.
<https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/hr/adem-demaci-1991-kosovo/products-details/20200330CAN54166>

Nepoznati autor. Uz 110. obljetnicu rođenja Nikole Šopa. NSK. Zagreb.
<https://www.nsk.hr/uz-110-obljetnicu-rodenja-nikole-sopa/>

Novović, Vedrana. Afrodita. <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/simbolizam/afrodita/>

očuđenje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44707>>.

Pigmalion. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48179>>.

Stanić, Sanja, Pandžić, Josip. 2012. Prostor u djelu Michela Foucaulta
<https://hrcak.srce.hr/84017>

Šuvar, Stipe. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60055>>.

Žigo, Španić, Lada. Vitez hrvatske baščine (U povodu 80. obljetnice rođenja Dubravka Horvatića (Zagreb, 1939–2004)). *Vijenac* 672. – 5.12.2019. Zagreb.
<https://www.matica.hr/vijenac/672/vitez-hrvatske-bascine-29740/>

Audioizvori

Bijelo dugme. 1979. *Bitanga i princeza*. Jugoton. Zagreb

Azra. 1982. *Filigranski pločnici*. Jugoton. Zagreb.